LUGONES

Tuzdan Heykel



Babil Kitaplığı

Jorge Luis Borges tarafından hazırlanan fantastik edebiyat dizisi

Dost Kitabevi Yayınları

Her büyük yazar işe iyi bir okur olmakla başlar ve yıllar geçtikçe, tercih ettiği ya da dı§ladığı okumalarıyla ki§isel bir kitaplık yaratır.

Buenos Aires'teki Ulusal Kitaplık'ın (ki burada dünyanın başka yörelerinde bulunmayan kitapların olduğu söylenir) yöneticisijorge Luis Borges bu kitap bolluğundan yararlanmasını bildi: Zaten büyülenmiş okurlarına, derin bilgi ve neşesiyle, şaşırtıcı derecede ilginç derlemeler hazırlayıp sundu.

Düşsel edebiyatın mücevherlerini oluşturan metinleri bir araya getirdi ve onun en güzel hikâyelerinden biri olan Babil Kitaplığı, aynı zamanda dizinin adı oldu.

1975 ile 1985 arasında yayımlanan bu dizi, daha şimdiden bir edebiyat klasiğidir. Bir araya gelen bu kitaplar aynı zamanda Buenos Aires'in bu büyük kütüphanecisine adanmış en duygusal anıtlardan da birini oluşturur.

iyi okumalar.

F. M. Ricci

Babil Kitaplığı

Tuzdan Heykel

Leopoldo Lugones

önsöz

Jorge Luis Borges

Yzur

La lluvia defiıego

La estatua de sal

Los caballos de Abdera

Un fenömeno inexplicable

Francesca

Abuela Julieta

İspanyolcadan Çeviren:

Banu Temel

Önsöz, İspanyolcadan Çeviren: Mukadder Yaycıoğlu

ISBN 975-8457-56-X

Birinci Baskı, Aralık 2000, Ankara

Tasarım: Franco Maria Ricci, Marcella Boneschi Fotokompozisyon: Fototype, Milano Baskı: Pelin Ofset, Ankara

Yayma *Hazırlayan:*

Ali Karabayram *Teknik Hazırlık:*

Ferhat Babacan

Bu kitaplar, Adobe PageMaker *6.5'teformatlanmış ve* Adobe Type Library Bodoni *yazı karakterleri kullanılarak* hazırlanmıştır.

Önsöz

TümArjantin edebiyatını tek bir yazara indirgemek zorunda kalsaydık (aslında bizi böyle tuhaf bir indirgemeye zorlayan bir durum yok) bu yazar tartışmasızLugones olurdu. Dünümüzü, bugünümüzü ve belkideyarınımızı onunyapıtlarında bulmak mümkündür. Geçmişimizi El imperio jesuıtico'da (Cizvit İmparatorluğu), El paya-dor'da (Ozan) *ve* La Historia de Sarmiento'da (Sarmiento'nun Öyküsü); *yazarın yaşamış olduğu Modernizm dönemini ise* Las montafias del oro'da (Altın Dağlar) *ve* Los crepusculos del jardın'de (Karanlık Bahçe) *bulabiliriz. 1909'da yazdığı* Lunario sentimental (DuygusalAy), *bu tarihten sonra yazdığımız her şeyi önceden şekillendirmiş ve hattaonlarıaşmıştır. MartinezEstrada'nın ve Güiraldes'in yapıtlarıLugones'i tanınmadan anlaşılamaz. Bu, onun olumlu yanıdır. Olumsuz*

yanı ise, edebiyat yapmayı sözel bir oyun, daha açık bir deyi§le, sözlükte yer alan tüm sözcüklerle oynanan bir oyun olarakgörme eğilimidir. Bu, Ultraizm akımının çok zengin ve gizemli §iir sanatını yalnızca tek bir biçime, yani eğretilemeye indirgemek istemesinden on be§ yıl önce ortaya çıkmı§ bir eğilimdir. Sözün kısası, bu dogmayı geçersiz kılmak için eğretileme olmayan tek bir dize aktarmak yeterlidir: Beni öperken tir tir titriyordu dudakları.

Lugones için dört önemli§air vardı. 1897'de yazdığı Altın Dağlar'ın *ilk §iirine bakacak olursak, bu §airlerinHomeros, Dante, Hugo ve Walt Whit-man oldukları anlaşılır; 1909'da yazdığı* Duygusal Ay'ın *önsözünü göz önüne aldığımızdaysa, Whitman'ın adını çıkarmak gerekir, çünkü Whit-man, Lugones 'in modern §iir için elzem olduğuna inandığı uyağı kullanmıyordu. Hiçbir Ispanyol şairinin adının geçmemesi anlamlı. Lugones'in çok amaçlı ve büyük emeği üzerine henüz etraflı bir çalışma gerçekleştirilmedi. Lugones, neredeyse anonim bir yalınlık gösteren* Kuru Nehir Romansları (1938) *dışında kalan tüm yapıtlarını Fransız dilinde ya da sözlük hpanyolcası'yla tasarladı. Şair, öykü yazarı, eleştirmen, tarihçi, sözlükçü, hatip ve pek de başarılı olmayan bir Yunan dili ve edebiyatı uzmanı veHomeros çevirmeniydi. Genç şairleri keifetmek ve onları cesaretlendirmekten hoşlanırdı.*

Hiç kimse mutluluğugizleyemez;gururlu ve ketum olmasına karşınLugones'inkederiapaçık ortadaydı. Kırk yıl kadar önce, intihar

ettiğini bana

telefonla haber verdiklerinde şaşırmadım ama üzüldüm, çünkü vazgeçme ve yadsımalarla dolu tüm yaşamının gecikmiş bir intihar olduğunu düşündüm. Seneca'nın bile kayıtsız kalamayacağı bir özdeyişinde,.Lugones, "Yaşamının efendisi olan insan, ölümünün de efendisidir," demişti. Lugones 1874 yılında, birAkdeniz şehri olanCor-doba'da doğdu, 1938yılında,BuenosAires'in birkaç kilometre kuzeyinde bulunan Tigre (Kaplan) takımadalarından birinde canına kıydı. Birinci cildineA harfi bile sığmayan ve sık kullanılmayan sözcüklerle dolu Diccionario del castellano usual (Güncel İspanyolca Sözlüğü) *başlıklı çalışması tamamlanamadan kaldı.* El tamafio del espacio (Uzanım Hacmi) *başlıklı denemesinde Einstein'ın kuramlarını inceledi. Yazarlığının yanı sıra öğretmen ve gazeteciydi, askeri geleneğe sahip bir aileden geliyordu. Miyop olması askerlik yapmasını engelledi ve edebiyat çalışmalarının önünü açtı; yine de her zaman etik bir disipline sahip oldu. Politik kararsızlıkları kınandı, ancak 1890'lı yıllarda anaqist olması, 1914'te müttefiklerin tarafını tutması, 1930'lu yıllarda ise faşist olması, aynı sorunla ilgilenen, ancak bu soruna zaman içinde çelişkili çözümler öneren bir adamın farklı içtenlikleri olarak kabul edilebilir. Onunla çok az görüştüm, bunda benim çekingenliğimin de payı oldu. Kendisine söylenenlere kaqı çıkmaya eğilimli ve bu tutumunu haklı çıkaracak zekice nedenler arayan, yalnız ve ağırbaşlı bir adamın imgesini hâlâ zihnimde koruyorum.   .*

Düzyazılarıyla da dikkat çekenLugones'in başlıca uğraşı şiirdi; kimi zaman adı anımsanmasa bile, Lugones'in dizeleri, bunları mırıldananAr-jantinlilerin belleğinde yer etmiştir: "Biberiye kokuludur mavi tepeler / ve ormanın derinlerinde bir keklik ıslık çalar." Bu önsözde,Lugones'in 1906 yılında yazdığı, bilimkurgu dediğimiz türü önceleyen birkaç fantastik öyküsünü incelemekle yetineceğiz. EdgarAllanPoe ve Wells'in etkisinde kaldığı açıktır, bu yazarların yapıtları elden ele dolaşıyordu ama Yzur'u *ancakLugones yazabilirdi.* Yzur, *bu seçkinin ilk öyküsü. O yıllarda düzyazı düşsel ve ağdalıydı. Lugones, bir bilimadamına atfettiği bu öyküyü dizginlenmiş bir ihtirastan yoksun olmayan, bile isteye kuru bir üslupla yazar. Bizim dilimizde yazılmış bilimkurgu türünün ilk örneği olan* Yzur'un *başarısı, kısmen, öykünün bir gerçeklikle mi yoksa maymunuyla aklını yitiren anlatıcının sanrı yüklü tutkusuyla mı sonlanacağını asla*

bilemememizden kaynaklanır. Ateş Yağmuru, *vadiyer-leşimlerinde yaşanması mümkün olayları canlı ve kesin bir biçimde imgeler; bu öyküde ilginç olan, belki de, Lugones'in yarattığıIbranilerin açıkça Yunanlı Epikurosçular olduklarını göz-lemlemektir.Aynı şekilde,* Tuzdan Heykel *de Incil kökenlidir, ancakLugones hepimizin bildiği öyküyü eşsiz bir gizemle zenginleştirir.Lugones için okuma eylemi diğer deneyimler kadar yoğun bir etkinlikti.* Ahdera'nın Atları *öyküsünün Heredia'nın* Fuite des centaures *adlı soneûnden esinlendiği açıktır; ancak esin kaynağını aştığı da o denli belirgindir. Şu acemice yazılmış dizeyi yazarımızın kapanış tümcesiyle birlikte anımsamak yeterlidir: "Dev bir ürküdürHerkül'üngölgesi." Öykünün başlangıcı oldukça hoştur, bu hoşluk daha sonra acımasızlığa, acımasızlıktan da mitolojik bir mucizeye dönüşür. Lugones, özellikle uzdilli olması düşünülmüş başlığının ruhsuz bir anlatıcıyla bire bir örtüştüğü* Açıklanamayan Bir Olay'da, *kısmen Wells tarzında, sade ve ağır bir üslupla, ne görülmüş ne de duyulmuş bir olayı anlatır. Lugones, daha önce,* Alma venturoso *başlıklı hayranlık uyandırıcı sonesinde birbiriniseven ama bunun farkında olmayan, birbirleriyle aynı zamanda ve aniden aşklarını keifeden iki insanı konu almıştı;* Francesca'da Cehennem'in *V. Şarkısı'yla boy ölçüşmeye niyetlenir; bu serüvenin farklılığı, içten vurgusunda yatar.* J ülyet Nine *de en incelikli aşk öykülerinden biridir. Geri getirilemez zamanın hüznü, Ay'ın varlığı ve nazik tavırların gizlediği ölçülü heyecan, bu öyküyüLugones'in en başarılı yapıtlarından birine dönüştürür.*

O zamanlar çok uzak sayılan bir ülkede doğmuş olduğuiçinAvrupa'da hiçbir zaman tanınmayan Lugones, yapıtlarını ilk kez o çok sevdiği İtalya'da günışığına çıkarmakla, bana sessizce vermiş olduğu sözü tuttu.

Jorge Luis Borges

Tuzdan Heykel

Yzur

Maymunu, iflas etmiş bir sirkin açık artırmasından satın aldım.

Bu satırlarda anlatılan deneyimi ilk yaşadığımda bir öğle vaktiydi; bir yerlerde, Java yerlilerinin maymunlardaki sözle ifade etme eksikliğini yetisizlikle değil, sakınımla açıkladıklarını okuyordum. ‘‘Konuşmazlar,” demyordu, “z^ra ı şe koşulmak istemezler.”

İlk başlarda hiç de derin görünmeyen benzer bir düşünce, önce kafamı kurcalayıp sonunda şu antropolojik önermeye dönüştü: ‘‘Maymunlar, şu ya da hu sebeple, konuşmaktan vazgeçen insanlardı. Bu durum, ses üreten organlarının ve beyindeki konuşma merkezlerinin körelmesine yol açtı; maymun ırkının dilini anlaşılmaz bir hırıltıya dönüştürerek birbirleri arasındaki ilişkiyi zayıflattı ve sonunda yok etti, böylece ilk insan bir hayvan olup çıktı.”

Açıkça görülüyor ki, eğer hunlar kanıtlanırsa, maymunu hu kadar ayrıksı bir canlı yapan tüm anomaliler açıklanmış olacak, ama hunu yapmanın olası tek bir yolu var: Maymunu tekrar konuşturmak.

Bu arada benim afacanla birlikte bütün dünyayı dolaştım; talih ve yaşadığımız serüvenler heni her defasında ona biraz dahayakınlaştırdı. Avrupa’da çok büyük bir ilgi gördü, hatta ona Konsül unvanı _ vermek

isteyenler oldu; ne var ki, ciddi bir işadamı olarak hu tür saçmalıklardan kötü yönde etkilenmeye haşladım.

Maymunların dili hakkında sahip olduğum sabit fikirle birçok kaynakçayı didik didik aramama rağmen, ortaya kayda değer hiçbir sonuç çıkmadı. Tek bildiğim, ve hundan adım gibi emindim, maymunun konuşmaması için hiçbir bilimsel gerekçenin olamayacağıydı. Bu düşünceler içinde beş sene geçti.

Y zur (hu adın kökeninin ne olduğu asla anlaşılamadı, zaten bir önceki sahibinin umrunda hile değildi) kesinlikle dikkate değer bir hayvandı. Sirkte aldığı eğitim, tümüyle taklit yeteneğine indirgenmiş olsa da, yetilerini bir hayli geliştirmişti; ilk bakışta saçma gibi gelen teorimi onun üzerinde sınamak konusunda heni cesaretlendiren de huydu zaten.

Öte yandan, şempanzenin (yani Yzur'un), tüm maymunlar içinde en gelişmiş heyin yapısına sahip olduğu ve kolay eğitildiği de unutulmamalı, hu da teorimin olabilirliğini artırıyordu. Onu iki ayağının üstünde tıpkı sarhoş bir denizci gibi yürüyüp

ellerini arkasında kavuşturarak dengesini sağlarken her gördüğümde, onun ket vurulmuş insanlığına beslediğim inanç daha da güçleniyordu. Gerçekten de, maymunun tane tane hecelememesi için herhangi bir sebep yok. Doğal dili, yani benzerleriyle iletişim kurarken çıkardığı bütün o homurtular, yeterince almaşık. Gırtlağı, insanoğlu-nunkinden çok farklı olarak, basbayağı konuşabilen papağanın gırtlağına hiçbenzemez; beynine gelince, papağan beyniyle yapılan bir karşılaştırmanın tüm kuşkuları gidermesi bir yana, bir geri-zekâlının beyninin de asgari yetiye sahip olduğunu anımsamak yeter, kaldı ki kreten hastaları bile basit birkaç kelime konuşabilmektedir. Broca kıvrımının işlevi, beynin bütüncül gelişimi üzerine kuruludur; her ne kadar konuşma merkezinin kesinlikle bu bölgede olduğu henüz kanıtlanmamışsa da. Eğer bu sorun anatomide daha iyi açın-lanırsa, çelişkili olgular o andan itibaren hükümsüz olacaktır.

Neyse ki maymunlar, tüm olumsuz koşullara rağmen, taklit etmeye yönelik eğilimlerinin de gösterdiği gibi öğrenmeye karşı heveslidir; esenlikli bir bellek, esaslı bir kılık değiştirmeye kadar varabilen yansıtım ve çocuktakine kıyasla daha gelişmiş bir dikkat. Bu yönleriyle, tüm pedagojik öznelerin en başta geleni olduğu söylenebilir. Üstelik benimki gençti, maymunun en entelektüel yaşam evresinin gençlik olduğu da bilinir, bu yönüyle siyahlara benzer. Temel güçlük, onlarla sözlü iletişim kurmak için izlenecek yöntemin kendisinde yatıyor.

Benden öncekilerin tüm yararsız girişimlerinden haberdardım. Dahası, yetkinliğine rağmen tüm gayretleri hoşa çıkan kimi girişimler karşısında benim denemelerim de birçok kez başarısız oldu. Bu konu üzerinde düşününce şu sonuca vardım: *Aslolan, maymunun ses düzeneğini geliştirmek.* Gerçekte, sağır ve dilsizlerin hecelemeyi öğrenmesi de hu yolla sağlanır. Bu konu üzerine adamakıllı kafa yorunca, sağır dilsizler ve maymunlar arasında birçok benzerlik olduğunu gördüm.

Her şeyden önce, konuşulan dili ikame eden olağanüstü taklit mahareti, konuşmuyor olmanın düşünmüyor olmak anlamına gelmediğini gösteriyor; birinin iş görmemesi yüzünden diğerinin işlevi de en aza indirgenmiş durumda, hepsi hu. Ayrıca, tuhaf olduğu kadar özgün başka özellikler de var: İşte sebatkârlık, bağlılık, cesaret, ve varlıklarından hareketle neredeyse bir kesinlik kurmaya yarayan gerçekten de açınlayıcı iki özellik: Denge egzersizleri konusundaki hüner ve can sıkıntısına karşı gösterilen direnç. Bunun üzerine, eserime, maymunumun dudakları ve dili üzerindeki esaslı bir heden egzersiziyle haşlamaya karar verdim, ona bir sağır dilsiz gibi muamele edecektim. Sonra da, dolaysız bir sözlü iletişim kurmak için işitme duyusundan yararlanacak, dokunma duyusuyla pek ilgilenmeyecektim. Okur, hu noktada gereğinden fazla iyimser olduğumu ilerleyen bölümde görecek.

Neyse ki, şempanze, tüm maymunlar içinde dudaklarını en rahat hareket ettirebilen hayvan; bir defasında anjine yakalanan Yzur, doktorlar boğazını muayene edebilsin diye ağzını açmayı becermişti.

ilk gözlemim, kuşkularımı doğruladı. Dili ağzının derinlerindeydi, hareketsiz bir topak gibi duruyor, yutkunmaktan başka bir işe yaramıyordu. Egzersizler etkisini göstermeye haşladı, iki ayın sonunda muziplik yapmak

için dilini çıkarmayı öğrenmişti. Dilinin devinimiyle zihni arasında bir bağıntı olduğunu gözlediğim ilk durum huydu, öte yandan, yaradılışıyla da kesin biçimde örtü-şüyordu.

Dil egzersizinin güçlükleri de vardı, bazen dilini pensler yardımıyla çekip uzatmak zorunda kalıyor, ama hu tuhaf uğraşı —belki de benim izlenimim hu- önemsiyor ve huna dört elle sarılıyordum. Ben ona taklit edeceği dudak hareketlerini gösterirken oturuyor, elini sırtına götürüp sağrısını kaşıyor ve kuşkulu bir tavırla dikkat kesilip göz kırpıyor ya da uyumlu devimlerle düşüncelerini anlaşılır kılmaya uğraşan bir insan gibi yanağındaki tüyleri düzeltiyordu. Sonunda dudaklarını hareket ettirmeyi öğrendi.

Ama konuşma egzersizi, çocukların uzun yıllar süren ve zihinsel gelişimleriyle koşut yol alan kekelemelerinin de gösterdiği gibi, zor bir sanat ve edinilmesi güç bir alışkanlık. Gerçekte, sesleri yapılandıran merkezin konuşmamerkeziyle bağlantılı olduğu ve ikisinin gelişiminin de armonik tekrarlara bağlı olduğu kanıtlanmıştır. Felsefi bir soruşturma sonucunda sağır dilsizlerin söz-cül eğitimi için bir yöntem geliştiren Heinicke, hunu daha l 785’te öngörmüştü. Derin anlaşılırlı-ğıyla birçok çağdaş ruhbilimciyi şad eden bir şeyden, ‘düşüncelerin zincirleme bağlantısından’ söz ediyordu.

Y zur, dil konusunda, konuşmadan önce birçok kelimeyi anlayabilen bir çocukla aynı durumda bulunuyordu; ancak yaşamı daha iyi tanıdığı için, şeyler üzerinde bir yargıya varmakta daha beceriliydi.

Bu yargılar sadece birer duygulanım değil, ayırıcı özellikleri muhakeme etmeye dayanan soruşturma ya da incelemelerdi, böylece soyut bir uslamlama geliştiriyor, bu da ona, en azından benim fikrimce, kesinlikle daha üstün bir zihinsel yeti katıyordu. Eğer teorilerim fazlaca cüretkâr görünüyorsa, tasımın ya da temel mantıksal tartışmanın birçok hayvanın zihni içinhiç de yabancı olmadığını anımsamak yeterlidir. Zira tasım, kökeninde, iki duygulanım arasında yapılan bir kıyaslamadır. Eğer öyle değilse, neden insanoğlunu tanıyan ' hayvanlar ondan kaçıyor da tanımayanlar kaçmıyor?... Derken, Yzur’un ses eğitimine başladım. ilk olarak mekanik kelimeleri öğretip daha sonra duyumsal kelimelere geçmek gerekiyordu. Maymun ses yetisine sahip olduğu için, sağır dilsizlere göre daha iyi durumdaydı, yani başlangıç düzeyindeki hecelemeleri daha

anlaşılırdı; maymuna sadece fonem ve hecelemenin temelini oluşturan ve hecelerin sesli ya da sessiz olmasına göre eğitmenler tarafından statik ya da dinamik olarak adlandırılan çeşitlemeleri öğretmek yetecekti. Sağır dilsizler üzerinde Heinicke'nin uyguladığı yöntemi ve maymunun oburluğunu da dikkate alarak, her sesi bir yiyecekle ilişkilendirmeye karar verdim: Patatesin 'a'sı, ekmeğin 'e'si, incirin 'i'si, kokonun 'o'su, kuskusun 'u'su örneklerinde olduğu gibi.,_söz konusu sesli harfin o besinin içinde geçmesine dikkat ettim; bazen ekmek ve incirde olduğu gibi yalnızca bir seslinin tekrarı üzerinde durdum, bazen de patateste olduğu gibi vurgulu ve tecvite dayalı iki heceyi temel ses olarak aldım.

Özellikle seslileri ya da ağzın iyice açılmasıyla elde edilen sesleri çalışırken her şey yolunda gitti. Yzur bunları on beş günde öğrendi, en çok zorlandığı harf ise 'u' oldu.

Sessiz heceler beni tam anlamıyla deliye döndürdü. Diş ve dişetlerinin yardımıyla elde edilen sesleri asla çıkaramayacağını kısa sürede anladım. Uzun ve: sivri dişleri bunu yapmasına engel oluyordu.

Böylece tüm alfabe beş sesliden ibaret hale geldi; 'b', 'k', 'm', ' g', T ve ' c' gıb! , dil ve damak yardımı olmadan çıkarılamayan sessizler alfabede yoktu. işitme duyusunun yeterli olmadığı görülüyordu. Dokunma duyusuna baş vurmaktan başka çare yoktu, elini önce benim göğsüme sonra da kendi göğsüne koyarak, bir sağır dilsiz gibi sesin titreşimlerini hissedecekti.

Tek bir kelime kuramadan üç yıl geçti. Her şeye, sanki asıl ismi oymuş gibi, söylenişindeki en baskın sesin adını veriyordum. Tüm yaptığım buydu. Sirkte birlikte çalıştığı köpekler gibi havlamayı öğrenmişti; ve ağzından tek bir kelime almak için boş yere çırpındığımı gördükçe, bana tüm bildiklerini anlatmaya çalışırcasına can havliyle havlıyordu. Sesli ve sessiz heceleri ayrı ayrı telaffuz ediyor amaikisini bir araya getiremiyordu. Dahası, başdöndüren ' bir hızla 'p' ve 'm'leri tekrarlıyordu.

Yavaş yavaş da olsa, kişiliğinde büyük bir değişim gerçekleşmişti. Yüz hatları daha az hareket ediyor, daha derinden bakıyor ve düşünceli tavırlar takınıyordu. Örneğin, yıldızları seyretme alışkanlığı edinmişti. Duyarlılığı da gittikçe artıyor, sık sık gözünden yaş geldiği görülüyordu. Dersler, çok başarılı olmamasına karşın, sarsılmaz bir azimle devam ediyordu. Bu, acı

verici bir saplantıya dönüşmeye başlamıştı ve kendimi gittikçe zor kullanmaya daha eğilimli hissediyordum. Kişiliğim, bu bozgun yüzünden, Yzur'a karşı acımasız bir düşmanlık besleyecek denli hırçınlaşıyordu. Bu ketum isyanın derinliklerinde Yzur durmadan düşünüyor ve ağzından tek bir kelime bile alamayacağım konusunda beni ikna etmeye başlıyordu ki, birden, canı istemediği için konuşmadığını anladım.

Aşçı, bir akşam, maymunun 'gerçek kelimeler kullanarak konuştuğunu' görünce şaşkına döndüğünü söylemek için, dehşet içinde yanıma geldi. Anlattığına göre, Yzur, bahçedeki bir incir ağacının dibine diz çökmüş; ama tanık olduğu şeylerin özünü, yani kelimeleri, korkudan anımsayamı-yordu. ikisi dışında: Yatak ve pipo. Aptallığı yüzünden onu neredeyse tekmeleyecektim.

Geceyi büyük bir heyecan içinde geçirdiğimi; üç yıl boyunca, tedirginliğimin ve aşırı merakımın sonucu olan ve her şeyi mahveden bir hata işlememiş olduğumu söylememe gerek yok.

Maymunun kendiliğinden gelip konuşmasını beklemek yerine, ertesi gün onu çağırdım ve zorla konuşturmaya çalıştım.

Artık bıkmış olduğum 'p' ve 'm'ler, ikircikli göz kırpmalar ve —Tanrı beni bağışlasın— eciş bücüş yüz çizgilerinin altındaki küstahça alaycı ifade dışında tek bir şey geçmedi elime.

Öfkeden kudurdum ve kendimi kaybederek onu kırbaçladım. Tek yapabildiğim onu ağlatmaktı; iniltilerini saymazsak, her yere mutlak bir sessizlik hâkimdi.

Üç gün sonra, menenjit belirtileriyle karışık ağır bir bunama yüzünden yatağa düştü. Sülükler, soğuk su tedavileri, müshiller, deriyle ilgili kan ilaçları, alkollü şeytan şalgamı, bromür; korkutucu hastalığın tüm tedavi yöntemleri denendi. Bense, vicdan azabı ve korkuyla, umutsuz bir cesaretle savaştım. Belki bu hayvan benim zulmümün kurbanı olduğu için; belki kendisiyle birlikte mezara girecek olan sırrın azizliği yüzünden.

Yataktan kımıldayamayacak kadar zayıf düşse de, uzun bir süre sonunda iyileşti. Ölüme bu kadar yakın olmak, onu soylu ve insancıl yapmıştı.

Minnettarlık dolu gözlerini benden ayırmıyor, odanın neresinde olursam olayım, arkasında bile olsam, durmadan dönüp duran gözleriyle beni izliyordu; iyileşmenin verdiği bir mahremiyetle ellerimi arıyordu. Büyük yalnızlığımın içinde bir insanın boşluğunu dolduruvermişti.

Bununla birlikte, bir tür sapkınlık da denebilecek araştırma hastalığı, beni deneylerimi yinelemek için kışkırtıyordu. Gerçekte, maymun konuşmuştu. Bu iş böyle bitemezdi.

Bir süre sonra, ondan bildiği kelimeleri telaffuz etmesini istemeye başladım. Tık yok! Onu duvarın deliğinden gözetleyerek saatlerce yalnız bıraktım. Tık yok! Bağlılık ya da oburluğunu ima ederek kısa kısa konuştum. Yine tık yok! Dokunaklı sözler ettiğimde, gözleri ağlamaktan şişiyordu. Ona bütünlüklü bir gerçeği anımsatmak için, derslere başlarken söylediğim gibi, “Ben senin efendinim,” desem ya da bu onamanın devamında yaptığım gibi, “Sen benim maymunum-sun,” diye seslensem, gözlerini kapatarak oturuyor, hiç ses çıkartmıyor, hatta dudaklarını oynatmaya bile yanaşmıyordu.

Benimle iletişim kurmasının tek yolu buymuş gibi, yeniden el kol hareketleri yapmaya başladı; bu ayrıntı, sağır dilsizlere olan benzerliği de hesaba katılınca, beni iyiden iyiye önlem almaya zorluyordu. Hiç kimse, sağır dilsizlerin akıl hastalıklarına ne kadar meyiUi olduğunu görmezden gelemez. Kimi zaman, belki de sayıklaması bu sessizliğe bir son verir diye, delirmesini istiyordum. Nekahat dönemi ağır ilerliyordu. Aynı zayıflık, aynı hüzün. Aklından hasta olduğu ve acı çektiği çok açıktı. Organik bütünlüğü, olağandışı beyin yapısından gelen bir dürtüyle parçalanmıştı; bir gün fazla bir gün eksik, nasılsa çoktan kaybedilmiş bir vakaydı o.

Dahası, hastalık onu gittikçe daha uysal bir varlık yapsa da, sessizliği, benim aşırı öfltemin kışkırttığı o umutsuz sessizliği son bulmuyordu. Damarlarına işlemiş bir geleneğin karanlık özünde, varlığının köklerindeki ezeli direnci besleyen maymun ırkı,_hayvana bu binlerce yıllık suskunluğun yükünü vuruyordu. Ses sizliği, yani zihinsel intiharı körükleyen, barbar adaletsizliği iyi tanıyan ormanın ilk insanları, ağaçların gizemi ve tarihön-cesindeki sonsuzlukların sırrını, bilincini çoktan yitirmiş ama zamanın bitimsizliği kadar görkemli bir kararlılıkla koruyordu.

Evrimi ağır bir seyir izleyen ve öncülleri tarafından insanoğlunun barbar bir karanlığın baskısına hapsedildiği ilkellerin başına gelenler, kuşkusuz, dört elli bu kalabalık aileleri, en eski cennetlerdeki ağaçlıklı tahtlarından etti. Saflarını dağıttı, daha anne karnındayken köle ruhlarına gem vurmak için dişilerini tutsak etti, hatta yenilmişlerin güçsüzlüğüne çare olarak o ölümcül saygınlığı dayattı, düşmanla aralarındaki üstün ama uğursuz bağı koparıp atmayı, gerçek kurtuluş için hayvanlığın karanlığına sığınmayı telkin etti. Kazananlar ise, bu evrimin en can alıcı yerinde hayvansı yabaniliklerini takınıp, kutsal kitapların cennetlik meyvesi olan entelektüel büyüyü tadan bu ırk ezilmişlerin aşağılayıcı eşitliğine hapsolsun diye ne korkunçluklar, ne dehşet verici zulümler yapmadı ki; zekâsını bir akrobatın hareketlerine has özdevimde sonsuza dek billurlaştıran o çekince; suretinin derinlerine işleyen o melankolik ürküyü sırtına yükleyip, galip gelenin hayvana vurduğu bir damga gibi, bedenini iki büklüm yapan o yaşam korkusu.

işte tam da istediğimi elde edeceğim o an, geçmişin arafında sakl kalan hırçınlığını depreşti. Söz, tüm lanetiyle, bu memelinin antik ruhunu milyonlarca yıldır altüst ediyor, fakat içgüdüsel bir dehşetin tüm ırka mal ettiği ezeli bellek, esirgeyen yabanlıklarının karanlığını aydınlatmaya çağıran bu dürtüye karşı, bir sur gibi kat kat örülen çağlar boyunca direniyordu.

Yzur, bilincini yitirmeksizin, acıyla kıvranmaya başladı. Sadece iç paralayıcı bir sonsuzluk ifade. siyle bana doğru döndüğünde hafifleyen mutlak bir yalnızlık, zayıf bir soluma, belli belirsiz bir nabız, kapalı gözlerine inen tatlı bir acı ve o bildik melez hüznüyle dolu yüzü. Bütün bunları anlatmama yol açan o olağanüstü şeyin gerçekleştiği öğleden sonra, Yzur'un öldüğü öğleden sonraydı. Başucunda, taze alacakaranlığın sıcaklığı ve sessizliğiyle uykuya dalmışken, aniden birilerinin bileğimi kavradığını hissettim.

Sıçrayarak uyandım. Gözleri faltaşı gibi açılan maymun bu kez gerçekten de ölüyordu ve yüz ifadesi öylesine insancıldı ki dehşete kapıldım; ama eli ve gözleri beni öylesine anlamlı bir şekilde kendisine doğru çekiyordu ki o an yüzüne doğru eğilmek zorunda kaldım; son nefesi, umudumu hem taçlandırıp hem yok eden son nefesi, filizlendi ve —bundan eminim— bir

mırıltıya dönüştü. On binlerce yıldır konuşmayan bir sesin vurgusu, insancıllığına tüm ırkları sığdıran şu sözler nasıl anlatılır?

EFENDİ, SU. EFENDİ, BENİM EFENDİM.

Ateş Yağmuru

Gomorralı bir ölünün duası. “Ve demirden gökyüzüne ve bakırdan toprağa döneceğim.”

(Levililer, XXVI-19)

Araçlardan sağırlaşmış, insanların kum gibi kaynadığı caddelerde pırıl pırıl güneşli bir gün olduğunu hatırlıyorum. Çok sıcak ve harikulade ışıltılı bir gün.

Terasını, uçsuz bucaksız bir çatı yığınına, gelişigüzel serpiştirilmiş çiçekli meyve bahçelerine, körfezin gemi direkleriyle donanmış bir parçasına, bir bulvarın düz gri uzantısına bakıyor... Saat on bir sularında ilk kıvılcımlar düştü. Biri buraya, diğeri oraya — bir mum fitiline benzer bakır parçaları; akkor halinde, bir kum gürültüsüyle yere çarpan bakır parçaları. Gökyüzü aynı duruluktaydı; şehrin uğultusu ise azalmıyordu. Sadece kafesimdeki kuşlar ötmekten vazgeçti. Bir dalgınlık anında ufka bakarken tesadüfen onu fark etmiştim. Önce miyopluğumdan kaynaklanan bir yanılsama olduğunu sandım. Bir başka

kıvılcımın düşmesini görmek için uzun süre beklemem gerekti, çünkü güneş ışığının parlaklığı kıvılcımları bastırıyordu; ama bakır öyle hararetle yanıyordu ki kıvılcımlar da seçiliyordu. Çok hızlı, incecik bir ateş çizgisi ve onun toprağa hafifçe vuruşu. Tam da bu şekilde, uzun aralıklarla. Bunlar olup biterken büyük bir dehşet yaşadığımı itiraf etmeliyim. Endişe yüklü bir kaçamak bakışla gökyüzünü süzdüm. Hâlâ duruydu. O garip dolu nereden geliyordu? Ya bakır? Sahiden bakır mıydı? ...

Terasıma bir kıvılcım düşeyazdı. Elimi uzattım; kuşkusuz, bir türlü soğumayan bir bakır taneciğiydi. Rüzgâr, şans eseri, bu tuhaf yağmuru terasımın aksi yönüne taşıyarak esiyordu. Ayrıca kıvılcımlar oldukça

sıradışıydı. Arada bir artık durmuş olduğuna inanılabilirdi. Durmuyordu. Biri bitip öbürü başlıyor, ama korkutucu tanecikler devamlı yağıyordu.

Sonuç olarak, bu beni öğle yemeği yemekten alı-koymamalıydı. Çünkü öğlen olmuştu. Kıvılcımlardan basbayağı korkar halde bahçeyi geçerek yemek odasına indim. Aslında, güneşi önlemek için gerilen tente beni koruyordu...

Beni koruyor muydu? Gözlerimi yukarı diktim; fakat bir güneşliğin, kimsenin fark edemeyeceği bir sürü gözeneği vardır.

Yemek odasında beni hayranlık uyandırıcı bir öğle yemeği bekliyordu; benim şanslı bekârım iki şeyden, okumak ve yemek yemekten iyi anlar. Kütüphane hesaba katılmazsa, yemek odası benim gururumdu. Kadınlardan bıktığım ve şugut illetinin azdığı zamanlarda, tek kötü huyum pisboğazlık etmektir. Bir köle bana coğrafyayla ilgili hikâyeler okurken tek başıma yemek yerdim. Biri-lerinin eşliğinde yenen yemekleri hiçbir zaman anlayamamışımdır; dedim ya, kadınlar beni sıkıyordu, erkeklerden ne kadar tiksindiğimi ise varın siz düşünün.

Son orjiden bu yana tam on yıl geçti!

Kendimi bahçelerime, balıklarıma, kuşlarıma verdiğim o zamandan beri dışarı çıkmaya vaktim kalmıyor. Havanın çok sıcak olduğu kimi öğleden sonraları, bazen gölün kıyısında bir gezinti yapıyorum. Gece olunca, ayışığıyla pul pul işlenmiş gölü seyretmeyi seviyordum, ama hepsi bu ve oraya gitmeyeli de aylar oldu.

Bu koskoca ve sefih kent, benim için, zevklerimin gizlendiği bir çöldü. Nadir bulunan dostlar; kısa ziyaretler;masada geçen uzun saatler; konferanslar; balıklarım; kuşlarım; iki gecenin biri flavta çalan bir orkestra ve yılda iki ya da üç alkol koması... Davetler için öğüt verme onuru bana aitti ve kendi icadım olan iki ya da üç sos da, tabii ki övgülerle, orada yerini alırdı. Bu durum —böbürlenmeden söylüyorum-yeni bir öpücük icat eden bir hemşehrime olduğu kadar bana da belediyede bir büstüm olması hakkını veriyordu.

Bu arada kölem okuyordu. iyice bastıran öğle uykusunda, amforaların getirdiği cömert tazeliği, deniz ve karı hayranlıkla anlatan hikâyeler okuyordu. Belki de ateş yağmuru durmuştu, ama hizmetkârlar bunu fark etmiş gibi görünmüyorlardı. Aniden, elinde yeni bir tabakla bahçeden geçmekte olan bir köle, çığlığına engel olamadı. Masaya kadar geldi: Ama solgun ifadesinden korkunç bir acı çektiği belli oluyordu. Çıplak sırtında, derinlerde bir yerde hâlâ çıtırdadığı duyulan yakıcı kıvılcımın açmış olduğu delik vardı. Sırtını zeytinyağına boğduk ve bir türlü bastıramadığı sızlanmalarıyla birlikte yatağa yolladık.

Bir anda iştahım kaçtı; hizmetkârların moralini bozmamak için tabaklardaki yiyeceklerden atıştırmaya devam etmeme karşın, benim durumumu anlamakta gecikmediler. Olay beni altüst etmişti. Terasa yeniden çıktığımda öğle ortasıydı. Yerler çoktan bakır parçacıklarıyla kaplanmıştı; yağmur şiddetlenecek gibi değildi. Ne zaman yeni bir endişeye kapılsam, sakinleşmeye başlıyordum. Mutlak bir sessizlik vardı. Şüphesiz bu olaydan dolayı trafik tamamen durmuştu. Şehirden tek bir çıt bile çıkmıyordu. Sadece arada sırada ağaçların üstünden esen rüzgârın engin fısıltısı duyuluyordu. Kuşların hali de ürkütücüydü. Hepsi bir köşeye, neredeyse birbirlerinin üstüne yığılmışlardı. Bende acıma hissi uyandırdılar ve onlara kapıyı açmaya karar verdim. Çıkmak istemediler; üstelik daha da acınacak bir hale büründüler. Bunun üzerine, büyük bir afet fikri beni korkutmaya başladı. Bilimsel bilgim fazla olmasa da, hiç kimsenin bu akkor halindeki bakır yağmurlarından asla bahsetmediğini biliyordum. Bakır yağmurları! Havada bakır madeni olacak değil ya! Ayrıca havanın duruluğu da bunların nasıl patlak verdiğini anlamayı olanaksız kılıyordu. Olayın ürkütücü tarafı da buydu zaten. Kıvılcımlar her yerden ve aslında hiçbir yerden geliyorlardı. Enginlik, gözle görülemez biçimde ateşte eriyordu. Gökkubbeden kopan korkunç bir bakır yağmuru vardı — ama gökkubbe kayıtsızca maviydi. Gittikçe tuhaf bir korkuya kapılıyordum; ama garip olan şey, o ana dek kaçmayı hiç düşünmemiştim. Bu fikir hoş olmayan sorgulamalarla iç içeydi. Kaçmak! Peki ya masanı, kitaplarını, kuşlarını, balık havuzunda yeni yeni çoğalan balıklarını, antik bir değeri olan bahçelerim, yaşanan anın erinciyle yarını umursamayan zevk dolu elli yılını? ...

Kaçmak? Derken kara kıldan çadırlarda deve bakıcılarıyla yaşayan ve yalnızca kesik süt, kavrulmuş buğday ve şekerlenmiş balla beslenen, çölün diğer tarafındaki (daha tanımadığını) maiyetimi dehşetle düşündüm...

Bütün olanlardan sonra, göle yapılacak kısa bir kaçamak kalıyordu geriye, eğer göl de çöl gibiyse, yani oraya da bakır yağıyorsa, o halde bunun görünür hiçbir kaynağı yok demekti. Genel bir şey olmalıydı.

Görünen o ki, beni ürküye' sürükleyen büyük korku her şeyi açıkça anlatıyordu; kendi kendimle konuşuyor, alışıldık öğle uykumdan sonra yediklerimi ağır ağır hazmederken gerçekten de öfkelenmeye başlıyordum. Ve bütün olanlardan sonra içimden bir ses, bana, gölde durumun böyle olmadığını söylüyordu. Yine de, arabayı silahlandırmakla hiçbir şey kaybetmezdim.

Tanı o anda çanların muhteşem titreşimi havayı doldurdu. Ve neredeyse bununla aynı anda bir şey fark ettim; artık bakır yağmıyordu. Şehrin

alışıldık homurtusu yanında, çanların çalması koro halinde bir şükran gösterisi sayılırdı. Ölgün bir mırıltıdan koca bir tantana doğmuştu. Hatta bazı mahallelerde havai fişekler atılıyordu. Terasın korkuluklarına yaslanarak, tekinsiz ve ' genel biı: rahatlıkla, aşk ve lüks içinde yüzen bu gece eğlencesini seyrediyordum. Gökyüzü hâlâ dupduruydu. Gayretkeş delikanlılar, kazancıların satın almaya başladığı bakır parçacıklarını taslarda topluyordu. Azametli göksel tehlikeden geriye bu kalmıştı.

Ehlikeyf insanlar sokakları her zamankinden daha çok renklendiriyorlardı; yol ağzında sekerken tüniği kalçalarına kadar toplanan ve kurdelalar sarılı tüysüz bacakları görünen şüpheli bir genç adama boş boş gülümseyişimi hâlâ hatırlıyorum. Yeni modaya uygun olarak, göğüsleri çıplak ve gösterişli deri korselerle desteklenmiş kibar fahişeler, güzel kokulara bezenmiş kayıtsızlıklarıyla gelip geçiyordu. ihtiyar bir çapkın, bir at arabasında dikilmiş, bir kalay yaprağını sanki bir perde gibi kullanıyor, canavarların dehşetli aşklarını ona uygun tasvirlerle gösteriyordu: Kuğularla kertenkelelerin cinsel birleşmesi, bir maymun ve bir fok, bir tavuskuşunun alacalı hazinesini kuşanmış genç bir kadın. Bence güzel bir kompozisyon; üstelik parçaların özgünlüğü de tartışılmaz. Kimbilir hangi zalim büyüyle yola getirilmiş, afyon ve asafetida[1] ile baştan çıkarılmış hayvanlar.

Uç maskeli genç tarafından takip edilen çok hoş bir zenci, bir dans ritmiyle etrafa saçılan renkli tozları kullanarak yollara gizemli sahneler çiziyordu. Oropimente2 ile kıllarını alıyor ve tırnak-larını-parlatıyo:ı:du.

Hadım olduğu zayıflığından anlaşılan çelimsiz biri, bronz kastanyetler çalarak, insanı uyanık tutup arzulandıran özel dokuma yatak örtülerinin çığırtkanlığını yapıyordu. Onurlu yurttaşlar bu örtülerin ortadan kaldırılmasını talep etmişti. Kısacası, benim şehrim zevk almayı, yaşamayı biliyordu.

Akşama doğru, yemeğe gelen iki ziyaretçim vardı. Düzensiz hayatıyla bilimin yüzkarası olan matematikçi bir okul arkadaşım ve yükünü tutmuş bir çiftçi. insanlar o bakır kıvılcımlarının ardından birbirlerini ziyaret etme ihtiyacı duyuyordu. Durmadan birbirlerini ziyaret etmekten ve içmekten tamamen sarhoş, ikisi de bir köşeye çekildiler. Ben de hızla oradan ayrıldım. Hülya ile aydınlanan şehir, bir eğlence gecesi icat etmek için bu fırsattan yararlanmıştı. Bazı kornişlerde kokularını yayarak ışıldayan buhurdanlıklar vardı. Son derece şık giyinmiş burjuva gençleri, balkonlarından, yoldan gelip geçen şaşkına dönmüş insanların burunlarına rengârenk meyve çekirdekleri ve çıngırdayan ziller fırlatarak eğleniyorlardı. Her köşede dans ediliyordu. insanlar birbirlerine balkondan balkona çiçekler ve horoz şekerleri veriyordu. Parkların çimleri çiftlerle dolup taşıyordu...

Erkenden ve bitkin bir şekilde döndüm. Hiç böy-lesine hoş bir uyku ağırlığıyla bırakmamıştım kendimi yatağa.

Terden sırılsıklam, gözlerim bulanık, gırtlağım kurumuş bir halde uyandım. Dışarıda yağmur sesi vardı. Bir şeyler arayarak duvara yaslandım ve korku dolu bir titreme bir kırbaç darbesi gibi bedenimi ürpertti. Duvar sıcaktı Ve sessiz bir titreşimle sarsılıyordu. Ne olup bittiğini görmek için pencereyi açmama gerek yoktu.

Bakır yağmuru geri dönmüştü, üstelik bu sefer daha güçlü ve daha yoğun. Ağır bir buhar şehri boğuyor, fosfat ve ürik asit arası bir koku havayı kirletiyordu. Neyse ki evimin etrafı dehlizlerle çevriliydi ve yağmur kapılara ulaşamıyordu. Bahçeye bakan kapıyı açtım. Ağaçlar artık simsiyahtı ve hiç yaprakları yoktu; zemin kömürleşmiş yapraklarla

örtülüydü. Ateşten ince çizgilerle yarılan hava ölümcül bir inmeye tutulmuştu; bu ateş çizgilerinin arasından her zaman kayıtsız, her zaman masmavi gökkubbe seçiliyordu. Bağırdım, boş yere bağırdım. Hizmetçilerin kaldığı yere kadar girdim. Hizmetkârlar gitmişti. Keten bir yatak örtüsünü ayaklarıma sarıp, ağırlığıyla beni ezen madeni bir banyo teknesini de sırtıma ve başıma zırh gibi geçirerek ahırlara varabildim. Atlar da ortadan kaybolmuştu. Sinirlerimin yatıştığı bir dinginlik anında kendimin de kaybolduğunu fark ettim.

Neyse ki yemek odası erzakla, mahzen de şarapla doluydu. Mahzene indim. Serinliğini hâlâ koruyordu; derinlerde ne o bıktırıcı yağmurun titreşimi ne de ağır tıkırtısı duyuluyordu. Bir şişe içtim ve sonra gizli dolaptan zehirli şarap şişeciğini çıkardım. Hiçbir zaman kullanılmasa ya da münasebetsiz konuklarımız olmasa da, şarap mahzeni olan herkeste bu şişecikten bir tane bulunur. Hızlı etki eden, açık renkli ve yavan bir içkidir bu. Şarapla tekrar kendime gelip durumumu düşündüm. Çok basitti. Kaçamayacağıma göre, ölüm beni bekliyordu; fakat o zehir sayesinde ben ölümü elde edebilirdim. Sonunda olan biteni sonuna kadar görmeye karar verdim, ne de olsa hiç alışılmadık bir gösteriydi. Akkor halinde bir bakır yağmuru! Ateşler içindeki şehir! Bu acıya değerdi. Terasa çıktım ama terasa açılan kapıdan geçemedim. Ama oradan da yeterince şey görüyordum. Görüyor ve dinliyordum. Mutlak bir yalnızlıktı bu. Çatırtılar kesilse bu sefer de bir köpek uluması ya da olağandışı bir patlama başlıyordu. Ortalık kıpkırmızıydı, buna karşılık ağaç kütükleri, bacalar ve evler hüzünlü bir solgunlukla beyazlaşıyordu. Yaprakları kalmış birkaç ağaç bükülüyor, siyahlaşanlar ise kalay siyahına kesiyordu. Göksel duruluk hâlâ dirense de, ışık biraz azalmıştı. Ufuk çok daha yakın ve küllere boğulmuş gibiydi. Gölün üzerinde yoğun bir buhar birikiyor, bir şeyler havanın olağandışı kuruluğunu gideriyordu.

Bir arpın sayısız teli gibi titreşen bakır çizgiler halindeki yanıcı yağmur belirgin biçimde görülüyor, bazen de yağmurla hafif akıntılar birbirine karışıyordu. Siyah duman bulutlarından her yerde yangın olduğu anlaşılıyordu.

Kuşlarım susuzluktan ölmeye başladı ve onlara su getirmek için yer altındaki su deposuna inmem ' gerekti. Mahzenin bu depoyla bağlantısı

vardı ve geniş sarnıç bu göksel ateşe karşı çok dayanıklıydı; çatıdan ve patikalardan gelen sudan daha fazlası borularla bu depoya akıyordu. Biraz bakır da akmıştı ve su, tuzlanmaya yatkın, sodyumkar-bonat ve idrar arası farklı bir tat almıştı. Suyu-mun dışarısıyla olan tüm bağlantısını kesmek için o yolları kapatan mozaik kapakları kaldırmam yeterliydi.

O öğleden sonra ve bütün akşam şehirdeki gösteri korkunçtu. Kendi evlerinde yanan halk korku içinde kaçışıyor, bu sefer de sokaklarda ve terk edilmiş kırlarda alevlere yutuluyordu; insanlar, boşluktan, korkudan ve türlü türlü şaşkınlıktan haykırıp ah vah ederek çaresizce can çekişiyordu. Hiçbir şey insan vicdanı kadar yüce değildir. Binaların yıkılışı, birçok dükkânın yanması ve daha bir sürü şey, ama hepsinden önce birçok vücudun alevler içinde kavrulması, bu felakete cehennemi bir kokunun cefasını da kattı. Güneş batarken, hava dumandan ve tozdan neredeyse kapkaraydı. Sabahleyin bakır yağmurunun arasında dans eden akıntılar şimdi felaket getiren uğursuz alevlere dönüşmüştü. Sıcak katran gibi çok yakıcı, yoğun bir rüzgâr esmeye başladı. Sanki her şey kocaman, karanlık bir fırının içindeydi. Gökyüzü, yer, hava, her şey yitiyordu. Karanlık ve ateşten başka hiçbir şey yoktu. Ah! Karanlığın dehşetini yanmış şehrin azametli ateşi de bastırmaya yetmiyordu; çul olmuş giysilerin, kükür-tün ve insana kan tükürten kuru havadaki ceset yağının kokusu; ardı arkası kesilmeyen çığlıklar, bir kasırgadan daha kuvvetli olan yangının uğultusunu bastıran çığlıklar, tüm hayvanların dile gelmez bir sonsuzluk korkusuyla uluduğu, inlediği, kükrediği o çığlıklar!

Tüm o korkuyla iyiden iyiye irkilmiş olsam da, cesaretimi hâlâ koruyarak yeraltındaki sarnıca indim; ve kendimi aniden o tanıdık karanlıkta, serinliğe sığınmış halde, yeraltı suyunun sessizliği karşısında görünce, kırk yıl önce bile hissetmediğim —bundan eminim— düşman ve belirsiz bir varlığa karşı duyulan çocuksu bir korku aniden beni ele geçirdi; ve tıpkı bir deli gibi, hiç utanmadan, orada bir köşede korkudan ağlamaya başladım. Çok geçmemişti ki bir çatının yıkıldığını duydum ve mahzenin kapısını payandayla destekledim. Kapının kendi merdiveni ve bazı raf demirleriyle destek yaparak bu savunma donanımıyla biraz huzur buldum; bunu kendimi kurtarmak için değil, sırf sağladığı rahatlatıcı etki için yaptım. Her saniye ölümcül kâbuslara karışan bir uyuşukluğa sürüklenerek saatler geçirdim. Sürekli olarak yakınlarda bir yerlerde yıkılmalar duyuyordum. Yeraltındaki

sarnıç çok karanlık olduğu için lazım olur diye yanımda getirdiğim iki lambayı yakmıştım. Hatta, iştahım olmadığı halde, bir pastadan kalanları bile yedim. Ustüne de su içtim. Birden lambalarım sönmeye başladı ve bu korkuyla birlikte insanı inmeye uğratan bir başka korku daha beni pençesine aldı. Bütün ışığımı hiç düşünmeden harcamıştım ve o lambalardan başka bir şeyim kalmamıştı. Öğleden sonra aşağı inerken tüm lambaları yanımda getirmeyi düşünmemiştim.

Işıklar azaldı ve söndü. işte o zaman yeraltındaki sarnıcın yangın kokusuyla dolmaya başladığını fark ettim. Dışarı çıkmaktan başka çare kalmıyordu; ayrıca her şey, ama her şey, inindeki bir hayvan gibi boğularak ölmekten daha iyiydi. Yemek odasının yıkıntılarının kapladığı mahzenin kapağını zorlukla kaldırmayı başardım...

. . . Cehennemi yağmur ikinci kez durmuştu. Ama artık şehir yoktu. Çatılar, kapılar, çok sayıda duvar, bütün kuleler yıkıntılar içindeydi. Sessizlik müthişti, gerçek bir felaket sessizliği. Beş ya da altı büyük duman bulutu hâlâ doruklara yükseliyordu; bir an için bile bulutlanmamış mavi saflığıyla sonsuz umursuzlukları bellileyen gökyüzünün altında, zavallı şehir, benim zavallı şehrim ölüydü, sonsuza dek ölü ve gerçek bir ceset gibi kokuyordu. Durumun benzersizliği, olayın büyüklüğü ve şüphesiz o kadar insan arasından bir tek kendimi kurtarmış olmanın esenliği, acımı esrarengiz bir merakla dizginliyordu. Girişteki kemer ayakta kalmıştı ve yan duvarlardan tırmanarak tepesine kadar ulaştım.

Yanıcı tek bir artık bile kalmamıştı ve bu, volkanik bir küle benziyordu. Külle kaplı olmayan bölümlerde, yer yer, gökten yağan maden ateş kızıllığıyla parlıyordu. Çölün bulunduğu tarafa doğru, bakırdan bir kumluk gözden yitinceye dek ışıldıyordu. Gölün diğer kıyısındaki dağlarda maden yağmurunun buharlaşmış suları ağır ağır yoğunlaşıyordu. Felaket sırasında havayı solunabilir kılan da bu sulardı. Güneş kuvvetle parlıyor ve bu yalnızlık beni derin bir terk edilmişlik duygusuyla bunaltmaya başlıyordu. Limana doğru yönelince, yıkıntıların arasında dolaşan bir siluet gördüm. Bir erkekti ve' kesinlikle o da beni fark etmişti, zira bana doğru yöneldi.

Yanıma geldiğinde ikimiz de yabancıymışız gibi davranmadık, kemere tırmanarak benimle birlikte oturdu. Benim gibi bir şarap mahzeninde saklanarak kurtulan ve ev sahibini bıçaklayan bir pilottu. Suyu bitmiş ve bu

yüzden dışarı çıkmıştı. Durumu kavramış ve ona sorular sormaya başlamıştım. Tüm gemiler, iskeleler, depolar yanmış ve göl acılaşmıştı. Kısık sesle konuştuğumuzu fark etmeme karşın sesimi yükseltmeye —ne önemi vardı— cesaret edemedim.-Ona mahzene gitmeyi teklif ettim, orada hâlâ iki düzine jambon, birkaç çeşit peynir ve bir sürü şarap kalmıştı...

Birdenbire çöl tarafına doğru bir toz bulutu fark ettik. Caddelerin birinden kopup gelen bir toz bulutu. Belki de yardım için yurttaş Adama ya da Seboim'in gönderdikleri bir destekti.

Kısa sürede bu umudumuzun yerini yıkıcı ve tehlikeli bir gösteri aldı.

Bu, çölün sağ kalan vahşi yaratıkları, susuzluktan çıldırmış ve felaketten dolayı deliye dönmüş bir halde, bir vaha gibi gördükleri şehre akın eden bir aslan sürüsüydü.

Açlık değil, susuzluk onları çileden çıkarıyordu, bizi umursamadan yanımızdan geçip gittiler. Öyle bir haldeydiler ki! Felaketi onlar kadar acınası bir biçimde açığa vuran hiçbir şey yoktu.

Uyuz kediler gibi derileri soyulmuş, yeleleri kavrulup seyrekleşmiş, böğürleri çatlamıştı, yarı giyinik palyaçoları andıran bedenleri vahşi ve koca kafalarıyla orantısızdı, kuyrukları dikelmiş ve kaçan bir fareninki gibi kasılmıştı, pençeleri irinliydi ve oluk oluk kanları akıyordu - tüm bunlar, o göksel felaketin altında, onları korumaktan âciz ve tekinsiz mağaraların inayetinde geçirdikleri üç dehşet gününü anlatıyordu. Gözlerindeki insansı delilikle kurumuş kaynakların çevresinde dolaşıyor ve çoktan tükenmiş bir başka su kaynağını aramak üzere telaşla yola koyuluyorlardı; kirece dönmüş somakları yukarıda, terk edilmişliğin ve sonsuzluğun boş bakışıyla gökyüzüne yakarırcasına —bundan eminim— sırayla oturarak kükremeye başlayana kadar bu böyle sürdü.

Ah... Hiçbir şey, ne tüm dehşetiyle felaket ne de can çekişen şehrin inlemesi, yıkıntıların üzerindeki bu vahşi çığlık kadar korkutucu değildi. O kükremeler, sözle dile getirilmişçesine anlaşılırdı. Kimbilir hangi duyarsızlık ve terk edilmişlik acısıyla hangi karanlık kutsal varlığa ağlıyorlardı. Hayvanın derin ruhu, ölüm korkusuna bir de kavranılamayanın korkusunu ekliyordu. Eğer her şey aynıysa, her günkü güneş, sonsuz

gökyüzü, tanıdık çöl, neden yanıyorlardı ve neden su yoktu? ... Tüm doğadışı olaylar birbiriyle bağın-tısız, ürkü ise kapkara, yani daha korkutucuydu. Acının verdiği esrime, bu cehennemi yağmuru yağdıran gökyüzü karşısında, felaketin kaynağıyla ilgili belirsiz bir fikre yöneltiyordu hepsini; kükremeleri, neden ıstırap çektiklerini soruyordu o korkunç şeye. Ah... O kükremeler bu alçalmış yaratıkların hâlâ koruyabildiği tek heybetli şeydi: Onulmaz acılarında felaketin korkunç sırrını, sonsuz yalnızlığı, sonsuz sessizliği, sonsuz susuzluğu dile getiren o kükremeler...

Bu çok uzun süremezdi. Yanan maden, her zamankinden daha yoğun ve daha ağır, yeniden yağmaya başladı.

Hızla aşağı inerken, hayvanların yıkıntıların arasında sığınak arayarak dağıldığını gördük.

Bazı kıvılcımlara hedef olarak şarap mahzenine vardık; ve sonunda bu yeni sağanağın yıkıntıyı önüne katıp yok edeceğini anladım.

Arkadaşım mahzende keyfine bakarken —ke sinlikle ilk ve son defa— sarnıçtaki sudan ölü yıkama suyu olarak yararlanmaya karar verdim; boş yere bir parça sabun aradıktan sonra, sarnıcı temizlerken kullandığımız küçük merdivenden sarnıcın içine indim.

Ölümün yarattığı merakla altüst olsam da, beni oldukça rahatlatan zehir şişeciğini de yanımda taşıyordum.

Soğuk su ve karanlık, beni artık son bulmakta olan zengin varlığımın tensel zevklerine geri götürdü. Boynuma kadar suya gömüldüm, temizliğin verdiği mutluluk ve evde olmanın getirdiği tatlı etki beni sakinleştirmişti.

Dışarıda ateşten kasırgayı duyuyordum. Tekrar yıkıntılar dökülmeye başladı. Mahzenden tek bir ses bile gelmiyordu. Yeraltı deposunun kapısından giren ateş yansımalarını sezinledim, idrar yüklü bildik kokuyu duydum... şişeyi dudaklarıma götürdüm ve ...

Tuzdan Heykel

işte bu, keşiş Sosistrato'nun bir hacı tarafından anlatılan gerçek öyküsüdür:

"San Sabas Manastırı'ndan bir kez olsun geçmeyenlerin perişanlığın ne demek olduğunu bilmediği söylenir. Sarımtırak kumla dolu sularının neredeyse tümü Ölü Deniz'e karışmış, sakız koruları ve Sodom'un elma ağaçları arasında, Ürdün'de, oldukça eski bir yapıyı hayalinizde canlandırın. Tüm o bölge içinde, boyu manastırın duvarlarını aşan bir hurma ağacı dışında hiçbir şey yoktur. Sadece, bir akşam üstünden diğerine, bazı göçebeler hayvan sürülerini güderken bozulan bitimsiz bir yalnızlık; ufuk çizgisine set çeken yükseklikteki dağlardan süzülürmüşçesine devasa bir sessizlik. Çöl rüzgârı esmeye başladığında, elle tutulamayacak kadarince bir kum yağar, rüzgâr göl tarafından estiğindeyse, tüm bitkiler tuzla kaplanır. Günbatımı ve şafak aynı hüznün içinde birbirlerine karışır. Ancak büyük günahların kefaretini ödeyenler göğüsleyebilir böyle bir yalnızlığı. Manastırda ayin dinlenebilir ve şaraplı ekmek yenebilir. En azından altmış yaşlarında olan ve sayısı beşi geçmeyen keşişler, hacıya, bir kutu kuru hurma, üzüm, nehir suyu ve bazen de hurma şarabından oluşan mütevazı bir ikramda bulunur. iyi birer doktor oldukları için komşu kabileler tarafından saygı görmelerine karşın, hiç manastırdan dışarı çıkmazlar. içlerinden herhangi biri öldüğünde, onu aşağıda, nehrin kıyısında, kayaların arasındaki kovuklara gömerler. Şimdi o kovukların içinde manastıra dost mavi güvercin çiftleri yuvalanıyor; geçmişte, uzun yıllar önce, size öyküsünü anlatmaya söz verdiğim keşiş Sosistrato'nun da aralarında olduğu ilk ermişler burada yaşarlardı. Yüce Efendimiz Carmelo, bana yardım et! Sizler de dikkatle dinleyin. Duyacaklarınızın her bir kelimesini, bana, kutsal hayatını erdem ve tövbekârlık içinde seksen yaşlarında tamamlayan ve şu anda San Sabas'taki kovuklardan birinde gömülü olan rahip Porfirio anlattı. Tanrı'nın merhameti üstüne olsun. Amen. Sosistrato, dünyevi hayattan Hıristiyan dinine yeni geçmiş genç arkadaşlarıyla birlikte yaşamını yalnızlık içinde geçirmeyi seçmiş Ermeni bir keşişti. Estilita Tarikatı'nın[2] güçlü bir koluna bağlıydı. Çölde uzun süre dolaştıktan sonra, bir gün, sizlere sözünü ettiğim kovukları buldular ve oraya yerleştiler. Ürdün Irmağının suları, hep birlikte yetiştirdikleri küçük bahçelerinin meyveleri, ihtiyaçlarını karşılamaya yetiyordu. Günlerini dua ederek ve tefekküre dalarak geçiriyorlardı. O büyük kovuklardan, dünyanın günahları üzerine yıkılmaya yüz tutmuş göklerin temeli yerinden oynayan kubbesini tüm gücüyle ayakta tutan payandalar gibi yakarılar yükseliyordu. Tanrı'nın

gazabını yatıştırmak için her gün vücutlarını kırbaçlayarak ve oruç tutarak çile çeken münzevilerin fedakârlığı birçok salgını, depremi ve savaşı önlemiştir. Kendini manastıra adamışların tövbelerini haffie alarak gülen inançsızlar bunu bilmez; kuşkusuz bu dürüst insanların fedakârlıkları ve dualarıdır evrenin temel taşı.

Otuz yıllık azap ve sessizliğin sonunda, Sosistrato ve arkadaşları azizlik mertebesine ulaşmışlardı. Şeytan alt edilmişti ve kutsal keşişlerin ayakları altında dermansızlıktan feryat ediyordu. Sonunda Sosistrato bir başına kalana dek, diğer keşişler birbiri ardına yaşama veda etti. Sosistrato çok yaşlanmış ve küçücük kalmıştı. Neredeyse bir deri bir kemikti. Günde on beş saat dizleri üzerinde dua ediyor ve bu sırada ona vahiy geliyordu. iki dost güvercin her öğleden sonra ona birkaç nar tanesi getiriyorlar ve gagalarıyla onu besliyorlardı. Sadece bunlarla yaşıyordu: Buna karşılık, akşam Üzerleri, ıtırını yayan bir yasemin gibi güzel kokuyordu. Her yıl Yaslı Cuma'da[3] uyandığında, dallardan yapılmış yatağının başucunda şarapla dolu altın bir kadeh ve Kudas Ayini'nde yediği ekmeği bulmak, ona tarifsiz bir erinç veriyordu. Bunların nereden geldiğini düşünmek asla aklına gelmedi. Bunu sadece Yüce Isa'nın yapabileceğini gayet iyi biliyordu. Tanrı'ya kavuşacağı günü kusursuz bir bağlılıkla bekleyerek yıllara göğüs germeye devam etmekteydi. Elli yıldan uzun bir süredir oradan tek bir yolcu bile geçmemişti. Ama bir sabah, keşiş, güvercinleri eşliğinde dua ederken kuşlar birden ürkerek uçtu ve onu terk edip gitti. Mağaranın girişinde bir hacı belirmişti. Sosistrato, kutsal sözlerle hacıyı selamladıktan sonra, soğuk su çanağını göstererek onu biraz dinlenmeye davet etti. Yabancı, sanki yorgunluktan yıkılacakmışçasına, alelacele suyu içti ve heybesinden çıkardığı bir avuç dolusu kuru meyveyi yedikten sonra rahip eşliğinde dua etti.

Aradan yedi gün geçti. Gezgin, Cesarea'dan Ölü Deniz'in kıyılarına uzanan yolculuğundan söz ettiği anlatıya Sosistrato'yu endişelendiren bir öyküyle son verdi.

“Lanetli şehirlerin ölülerini gördüm,” dedi bir gece ev sahibine, “denizin bir buhar kazanı gibi tütmesini izledim ve Lut'un cezalandırılan karısını, o tuzdan kadını seyrettim dehşet içinde. Kadın yaşıyor, kardeşim, ve ben onun

inlediğini kulaklarımla duydum ve öğlen güneşi altında terlediğini gördüm.”

Sosistrato, kısık bir sesle, “Buna benzer bir şeyi *Sodom Üzerine* adlı bilimsel eserinde Juvencus da anlatıyor,” dedi.

“Evet, o bölümü biliyorum,” dedi gezgin. ‘"Juven-cus’ta çok kesin olan bir şey var ki, o da, Lut’un karısının fizyolojik olarak kadın olmayı sürdürdüğü. Ben, kadını bu cezadan kurtarmanın hayırsever bir davranış olacağını düşündüm.”

‘"Bu Tanrı’nın adaleti!” diye atıldı çilekeş. Kutsal sözler konusunda engin bir bilgiye sahip görünen gezgin, yumuşak bir sesle, “isa da eski dünyanın günahlarını fedakârlığıyla bağışlatmak için gelmedi mi?” diye karşıladı. ‘"Yoksa vaftiz, dine karşı işlenen günahları olduğu kadar, isa’ya karşı işlenen günahları da arındırmıyor mu? ...” Bu sözlerden sonra her ikisi de uykuya daldılar. O gece, beraber geçirdikleri son gece oldu. Ertesi gün yabancı, Sosistrato’nun hayır dualarıyla oradan ayrıldı; tüm iyi görüntüsüne karşın, o sahte hacının Şeytan’ın ta kendisi olduğunu söylememe gerek yok.

iblis’in tasarladığı şey, oldukça incelikliydi. O geceden sonra azizin ruhunu direşken bir endişe kapladı. Tuzdan heykeli vaftiz etmek, o zincirlenmiş ruhu işkenceden kurtarmak! iyilik bunu gerektiriyor, mantık bunu irdeliyordu. Sonunda keşiş bir karara varana dek aylarca bu kavga sürdü. Düşünde bir melek göründü ve ona harekete geçmesini buyurdu.

Sosistrato üç gün dua etti ve oruç tuttu, dördüncü günün sabahı akasyadan yapılmış bastonuna dayanarak Ürdün sınırından geçip Ölü Deniz’e doğru yola çıktı. Yolculuğu uzun değildi ama yorgun bacakları onu güçlükle taşıyordu. Bu halde iki gün boyunca yürüdü. Sadık güvercinleri her zaman olduğu gibi onu beslemeye devam ediyorlardı ve o içtenlikle dualar ediyordu. Çünkü almış olduğu karar ona büyük bir acı vermekteydi. Sonunda, ayaklarının onu daha fazla taşıyamadığı bir sırada, dağlar açıldı ve göl belirdi.

Yıkılmış şehirlerin iskeletleri yavaş yavaş kayboluyordu. Geride kalanlar, birkaç yıkılmış taştan başka bir şey değildi; kemerlerin parçaları, tuzdan çürümüş ve temelleri balçığa gömülmüş dizi dizi kerpiçler... Keşiş, son

anda fark ettiği kalıntılardan, ayağının kirlenmemesi için sakındı. Aniden tüm yaşlı bedeni titredi. Güneye doğru, dağ sıralarının yön değiştirdiği noktada, güçlükle seçebildiği yıkıntıların dışında heykelin siluetini seçebiliyordu. Zamanın aşındırdığı taş kesmiş pelerininin altında bir hayalet gibi uzun ve inceydi. Kayaları kavuran güneş, berrak bir akkor halinde sakız ağaçlarının yapraklarını örten tuzlu pelerini ışıldatarak parlıyordu. Çalılar, gün ortasının yansısında gümüş gibi görünüyordu. Gökyüzünde tek bir bulut bile yoktu. Acı sular, bildik hareketsizlikleri içinde uykudaydı. Hacıların söylediğine bakılırsa, rüzgâr estiği zaman, şehirlerdeki hayaletlerin yakarıları bu sularda duyulabilirmiş.

Sosistrato heykele yaklaştı. Gezgin doğru söylemişti. Yüzünü ılık bir nem kaplıyordu. Yüzyıllardır süren uykusunun taştan ağırlığı altında, o beyaz gözler, o beyaz dudaklar tamamen hareketsizdi. Kayada tek bir hayat belirtisi yoktu. Güneş onu binlerce yıldan beri hep aynı şekilde, acımasız bir inatla yakıyordu; öte yandan, terlediğine bakılırsa, bu suret hâlâ yaşıyordu! incil’deki deh-

şet verici görüntülerin gizemiyle ilgili benzer bir düş anlatılırdı. Etin ve kayanın dehşetengiz bir birleşimi olan bu varlığın üzerinden Yehova’nın hiddeti geçmişti. Bu düşü bozmaya kalkmak küstahlık olmaz mıydı? Lanetli kadının günahı, onu kurtarmaya çabalayan akılsızın üzerine kalmaz mıydı? Sırrı açığa çıkarmak affedilmez bir delilik, hatta belki de cehenneme davetiye çıkarmak demekti. Sosistrato, vicdanı acıyla dolu, bir korunun gölgesinde dua etmek üzere diz çöktü ... Böyle bir edimi neyin haklı gösterebileceğinisiz-lere söylemeyeceğim. Sadece, kutsal suyun heykelin üzerine döküldüğünü, tuzun yavaşça çözüldüğünü ve rahibin gözlerinde sonsuzluk kadar yaşlı, yırtık pırtık paçavralara sarınmış, kül gibi solgun, cılız ve ürkek, yüzyılları devirmiş bir kadının belirdiğini bilin. Şeytana gözünü kırpmadan bakan keşiş bile o görüntü karşısında dehşete kapıldı. Kadında uyanan şey, lanetli kavmin ta kendisiydi. Bu gözler, şehirlerin rezilliği üzerine ilahi öfke tarafından yağdırılan cehennem ateşinin yanışını gördü; bu paçavralar, Lut’un develerinin tüyleriyle dokunmuştu; bu ayaklar, ilahi yangının küllerini çiğnedi, ve bu ürkütücü kadın geçmişten gelen sesiyle ona seslendi.

Artık hiçbir şey hatırlamıyordu. Sadece sınırsız bir yangın görüntüsü, denizi görmesiyle birlikte uyanan kasvetli bir his. Ruhu karmakarışıktı. Çok uyumuştu. Mezar kadar karanlık bir uyku. Neden olduğunu bilmeden, o kâbusların içinde acı çekiyordu. Keşiş, heykeli bu azaptan kurtarmak üzereydi. Bunu hissediyordu. Şu anda gördükleri

içinde belirgin olan tek şey buydu. Ve deniz... yangın... felaket. .. yanmış şehirler... tüm bunlar ölümün belirgin görüntüsü içinde kayboluyordu. Ölecekti. Aslında kurtarılmıştı. Ve kendisini kurtaran da keşişti!

S osistrato tir tir titriyordu. Kızıl bir alev gözbe-beklerini kavuruyordu. Kendi geçmişi, sanki ateşten bir rüzgâr ruhunu silip süpürmüş gibi kaybolmaktaydı. Bilincini meşgul eden tek şey bu sarsılmaz kanıydı: Lut’un Karısı oradaydı! Güneş dağlara doğru alçalıyor, ufuğu yangının kızıllığı lekeliyordu. Acı dolu günler o ani alev parlamaları içinde yeniden canlanıyordu. Acı denizin suları üzerinde ikinci kez yansımakta olan şey, cezanın yeniden dirilişi gibiydi. Sosistrato yüzyıllar içinde geriye dönmekteydi. Hatırlıyordu. Felakette o da vardı. Ve bu kadın ... bu kadını tanıyordu! O anda korkunç bir ürkü etlerini kavurdu. Ağzı, yeniden hayat bulan hayalete dönerek şöyle dedi: “Kadın, bana tek kelimeyle cevap ver.” “Konuş... sor...”

“ Cevap verecek mı sİ n? ”

“Evet, konuş; beni sen kurtardın! ”

Ermişin gözleri, dağları ateşe veren ışıltı sanki içlerinde yoğunlaşıyormuş gibi parladı.

“Kadın, arkaya bakmak için başını çevirdiğinde ne gördüğünü söyle bana.”

Endişeyle karışık bir ses cevap verdi.

""Oh hayır... Elohim aşkına, bilmek istemezsin!” “Ne gördün söyle!”

“Hayır... hayır ... Bufelaket olur!”

“Felaket, istiyorum...”

“Ölüm... ”

“Ne gördün söyle!”

“Yapamam ... istemiyorum. ”

“Seni ben kurtardım.”

“Hayır. .. h ayır ...”

Güneş doğmak üzereydi.

“Konuş!”

Kadın yaklaştı. Sesi tozla örtülmüş gibiydi; kısılıyor, acı çekerek alacakaranlığa karışıyordu. “Atalarının külleri hatırına! ..." ’

“Konuş!”

Bunun üzerine, hayalet, ağzını çilekeşin kulağına yaklaştırdı ve tek bir kelime söyledi. Sosistrato donakalmış, yıkılmış bir halde, çığlık bile atmadan oracıkta düşüp öldü. Ruhu için Tanrı’ya yakaralım.”

Ahdera’nın Atları

Ege’nin Trakya kesiminde bulunan, günümüzde Balastra olarak adlandırılan ve Endülüslü adaşı ile karıştırılmaması gereken Abdera şehri, atlarıyla ünlüydü.

Trakya’da atlarıyla tanınırolmak az rastlanır bir şey değildi ve Abdera bir benzeri daha yokmuşçasına ön plandaydı. Orada yaşayan herkes, bu asil hayvanın terbiyecisi olmaya can atıyordu; uzun yıllar süresince rekabetle beslenen ve temel geleneklerin bir parçasını oluşturan bu tutku, mucizevi etkiler yaratmıştı. Abdera’nın atları sıradışı bir ünün tadını çıkarıyordu ve tüm Trakyalı boylar, (Kikonlardan Bisaltolara kadar) adı geçen şehrin

ahalisi olan Bistonlara vergi veriyorlardı. Kârı tatminle birleştiren böylesi bir sanayinin, kraldan sokaktaki insana kadar herkesin uğraşı olduğunu da eklemek gerekir.

Bu tip durumlar, ahırları evin bir uzantısı gibi düşünmeye ve bu tutkunun atları masaya kabul etmeye dek varabilen doğal abartılarını aşırıya ■ taşıyarak hayvanlar ve sahipleri arasındaki ilişkilerin yakınlaşmasına, diğer ulusların eskiden ve şu anda alışık olduğundan çok daha fazla katkı sağlamıştır.

Gerçekten dikkat çekici savaş atları olsalar da, en nihayet hepsi hayvandı. Kimisi keten örtülerde uyuyordu; bazı yemliklerde sade freskler vardı, aslında at ırkına ait sanatsal zevki destekleyen veterinerler az sayılmazdı ve at mezarlığı, tıkabasa dolu şatafatlı burjuva eserleri arasında, iki ya da üç başyapıtla dikkat çekiyordu. Şehrin en gjizel tapınağı, Neptün’ün üçlü çatallı kılıcının bir darbede topraktan çıkardığı atı Arion’a adanmıştır; ve sanıyorum ki at kafalarının ön taraflarını süsleme modası da aynı kaynaktan beslendi; her durumda, tüm o mimaride en sık görülen süslemenin atlarla ilgili alçak rölyefler olduğuna eminim. Savaş atlarına en fazla düşkün olan kişi hükümdardı, hatta atların en hunharca cürümlerini bile bu yüzden hoş görmekteydi; bu öylesine bir hal almıştı ki Podargos ve Lampon adlarına kimi karamsar masallarda rastlanabiliyordu; yani atların insanlar gibi isimlerle çağırıldığı söylenebilirdi.

Bu hayvanlar öylesine iyi eğitimliydi ki dizginlere gerek bile yoktu; bu dizginler, öncelikle atların hoşuna gidiyor ve sadece süs niyetine kullanılıyordu. Onlarla iletişim kurmanın en etkin yolu konuşmaktı; özgürlüğün, atların iyi davranışlarının gelişimine katkıda bulunduğunu bildikleri ■ için, semer ya da koşum takımına gerek duymaksızın, atları gün boyunca şehrin dış mahallelerindeki (Kossinites kıyıları) muhteşem otlaklarda dinlenip beslenmeleri için serbest bırakıyorlardı. Atlar, ihtiyaç olduğu zaman, borazan sesiyle çağrılırdı; beslenmek için olduğu kadar çalışmak için de dakiktiler. Salon oyunları ve sirk gösterilerindeki becerileri, savaşlarda gösterdikleri kahramanlık ve resmi törenlerdeki asaletleri inanılır gibi değildi. Böylece Abdera Hipodrumu, ip cambazı kumpanyalarıyla olduğu kadar bronz zırhlı süvari birliği ve onların defin merasimleriyle de öyle bir üne ulaşmıştı ki halk her yerden onları

seyretmeye geliyordu: Atların terbiyecileriyle paylaştığı ortak bir mükafattı bu.

Bu direşken eğitim, koşulların bu kaçınılmaz gelişimi, tek bir kelimeyle söylemek gerekirse, bu at ırkının *insanlaşması,* Bistonların tıpkı ulusal bir zafer gibi kutladıkları bir olguya dönüşmüştü; atların zekâları, bilinçlerine koşut biçimde gelişmeye başlamış, bu da genel kanıyı destekleyen olağandışı durumlar yaratmıştı.

Bir kısrak, ahır yemliğinde ayna olmasını istemiş ve isteği yerine getirilmeyince de bizzat patronun yatak odasındaki aynaları dişleriyle sürükleyip üç kapı aynasını tuzla buz etmişti. iş kapris yapmaya gelince tam bir işvebaz gibi davranıyordu. iki askeri sefere katılmış ve altı ölçülük kahramanlık şiirleri okunduğunda gönenen, hükümdarlığın en güzeltayı, bembeyaz bir zarafetin timsali ve duygusal *Balios,* bir kadının aşkından ölmek üzereydi. Bu kadın, sevdalı atın sahibi olan generalin karısıydı ve tabii ki olan biteni gizlemiyordu. Atların şehrinde bu durum çok olağan karşılanıyor, hatta şehrin gururunu okşadığına inanılıyordu.

Öte yandan, tehlike verici boyutta artan çocuk ölümlerine işaret ediliyor ve bu sorunun yaşlı dişi katırların evlat edinilmesiyle, balık avıyla ve ekim alanları . hayvanlarca talan edilmekte olan kenevir için beslenip büyütülen bir tutkuyla çözümlenmesi, ayrıca birçok isyanın da, kamçı yeterli olmadığı için, kızgın demir kuUanılarak bastırılması gerekiyordu. Bu sonuncusu gittikçe artmaktaydı, yani isyan içgüdüsü her şeye karşın büyüyordu. Her defasında atlarıyla daha da gururlanan Biston-lar, bütün bu olanlara hiç kafa yormuyordu. Daha çarpıcı kimi olaylar çok geçmeden patlak verdi. Arabaya koşulmuş iki ya da üç hayvan, yola gelmez kısrağını kamçılayan bir arabacıya karşı ortak bir eylem yapmışlardı. Atlar çengele ve boyunduruğa her defasında daha fazla tepki gösterince, katır tercih edilmeye başlandı. Bu tür avadanlıkları kabul etmeyen hayvanlar vardı; ancak bu hayvanlar zenginlere ait olduğu için, isyanları bir kapris gibi görülerek yarım ağızla geçiştirilmişti. Bir gün atlar borazan sesine gelmedi ve şiddete baş vurmak kaçınılmaz oldu; ama sonradan bir isyan patlak vermedi.

Sonunda, kabaran suların kumsalı her zamanki gibi ölü balıkla kapladığı bir gün olanlar oldu. Atlar bundan bıkmıştı ve karamsar bir ölgünlükle şehrin dışındaki açıklığın yolunu tuttular.

Geceyarısı olunca da kıyamet koptu.

Sağır edici ve sonu gelmez bir gümbürtü aniden şehri sarıverdi. O an tüm atlar bir araya gelerek şehre doğru saldırıya geçti; önceleri gecenin karanlığmda her şeyden habersiz olan ve beklenmeyen bu durum karşısında şaşkına dönen şehir, olup biteni ancak çok sonra anladı.

Hayvanların otladığı çayırlar surların içinde olduğundan, hiçbir şey bu saldırının önünü alamazdı; ayrıca hayvanlar, evlerin yerini avuçlarının içi gibi biliyordu. Bu iki şey felaketi daha da büyüttü.

Herkesin belleğinde yer eden o gecenin korkunçluğu, günışığı gelip de etrafı aydınlattığında daha iyi anlaşıldı, hatta çoğaldı.

Parça parça olmuş kapılarneredeyse hiç durmadan geçip giden vahşi hayvan sürülerine yol verircesine yerde yatıyordu. Kan akmıştı, azımsana-mayacak sayıda şehirli, insanların da bir hayli kayıp verdirdiği hayvan sürüsünün başları ve dişleri altında ezilip dümdüz olmuştu.

Kargaşayla sarsılan şehir, bir toz bulutunun altında karanlığa gömülüyordu; öfke ya da acı çığlıklarından oluşan tuhaf bir uğultu, kelimelerin yanı sıra türlü türlü kişneme, birbiri ardına onlara karışan anırmalar ve yağmalanan kapıların parçalanmasıyla çıkan gürültü, felaketin gözle görünür dehşetine kendi korkunçluğunu da katıyordu. Durmak bilmeyen bir tür deprem, isyankâr sürünün taban tepmesiyle birlikte yerin sarsılmasına yol açıyor, yönü ve amacı olmayan çılgın bir kargaşa sonucu bir esintinin kasırgaya dönüşmesi gibi gittikçe şiddetleniyordu. Bu gözü dönmüş savaş atları tüm kenevir tarlalarını talan ediyor, hatta masalarını zenginleştirmek için bazı şarap mahzenlerine de göz dikiyorlardı. Baştan çıkmış hayvan sürüleri, kendi eserleri olan yıkıma hız veriyordu. Öte yandan, deniz tarafına doğru kaçmak da mümkün değildi. Atlar, gemilerin bu iş için kullanılacağını bildiklerinden, limanın girişini tutmuştu.

Sadece kale ayaktaydı ve kalenin içinde direniş hazırlıkları yapılıyordu. Yolu oraya düşen tüm atların etrafı mızraklarla sarılıyordu; içlerinden biri oranın yakınından geçecek olsa, erzak çuvalı gibi içeriye sürüklenmekteydi.

Kaleye sığınan şehirliler arasında birbirinden tuhaf söylentiler ağızdan ağıza yayılıyordu. ilk saldırı yalnızca bir yağmalamaydı. Kapılar yıkılmış, sürüler odalara dalmış, yalnızca süs niyetine kullanacakları duvar halıları, mücevherler ve ışıltılı nesneler talan edilmişti. isteklerine karşı koyanlar sürünün öfkesini kabartmıştı. Diğerleri, dehşetengiz aşklardan, kendi yatağında saldırıya uğrayıp hayvansı bir coşkuyla dümdüz edilmiş kadınlardan söz ediyor, hatta bu iki buhran arasında hıçkırarak talihsizliğini anlatan soylu bir genç kızı kanıt gösteriyorlardı: Bir yatak odasındaki yarı aydınlık bir lambanın ışığında uyandığı sırada, zevkten sarkmış dudağından iğrenç dişleri görünen kara bir at soysuz burnunu kızın dudaklarına sürtüyordu; gözlerinin insancıl ışıltısı ve şehvetten alev alev yanan kötücüllü-ğüyle bir canavara dönüşen bu yaratığı görür görmez çığlığı koyvermişti; o sırada bir hizmetkârın kılıcı canavarın böğrünü delip kızı bir kan gölüne boğmuştu...

Kurbanlarını ısırıklarla sersemleten kısrakların dişil bir öfkeyle bundan zevk aldığı söyleniyordu. Eşekler yok edilmişti; bilinçsiz bir uyuşuklukla dişi katırlar da ayaklanmıştı ve sadece yıkmak için yıkıyorlardı, özellikle köpeklere karşı gözlerini nefret bürümüştü.

Baştan çıkmış yolların gümbürtüsü şehri titretmeye devam ediyor ve yıkıntıların gürültüsü gittikçe artıyordu. Saldırganların sayısı ve gücü bu işi özellikle tehlikeli kılsa da, bir çözüm yolu bulmak elzemdi, tabii şehir bu ölçüsüz yıkıma terk edilmek istenmiyorsa.

insanlar silahlanmaya başladılar; ilk şaşkınlık anı geçtikten sonra, atlar da saldırmaya karar verdi.

Saldırıdan önce tam bir sessizlik hâkimdi. Kaleden, hipodromda amansız bir ordunun toplanıp harıl harıl hazırlık yaptığı görülebiliyordu. Bu iş saatler sürdü, tam her şey hazırdı ki sebebi anlaşılamayan tepişme ve tiz kişnemeler bütün safları altüst etti.

ilk hücum gerçekleştiğinde, güneş batmaya yüz tutmuştu. Bu, denebilir ki, tümüyle göstermelik bir hücumdu, zira hayvanlar kalenin önünden koşarak geçmekle yetinmişlerdi. Buna karşılık, mevzilerden gelen oklarla delik deşik oldular. Şehrin en uzak ucundan tekrar saldırılar ve bu sefer mevzilere

vurdukları darbe müthiş oldu. Kale, bu kafa darbelerinin burgacı altında tümüyle

yıkıldı. Ve sapasağlam dorik surlar, gerçeği söylemek gerekirse, derinden tahrip oldu. Hayvanlar bu defa da püskürtüldü fakat hemen ardından yeni bir saldırı oldu.

Ortalığı yakıp yıkanlar, düzinelercesi mıhlanan atlar ve katırlardı, ama ölenlerin safları gözlerini kan: bürümüş diğerleri tarafından dolduruluyor, güruh hiç azalınıyormuş gibi görünüyordu. En kötüsü ise, içlerinden bazıları, çelikten örülmüş ve mızrakları etkisiz kılan savaş zırhlarını kuşanmıştı. Bazıları göz alıcı kumaştan bir çul giyiyor, diğerleriyse madalyon takıyordu; öfkeleri çocuksuydu ve beklenmedik taşkınlıklar yapıyorlardı. Surlardan bakınca içlerinden bazıları seçiliyordu. Dinos, Aethon, Ameteo, Xanthos! Onlar da selam gönderiyor, sevinçle kişniyor, kuyruk sallıyor, ardından da çevik sıçrayışlarla hücum ediyorlardı. Birisi, kuşkusuz bir elebaşı, arka ayakları üzerinde şaha kalktı. Sanki savaşçı bir Balisteo ile dans ediyormuş gibi el kol hareketleri yapıp boynunu bir yılan inceliğiyle kıvırarak, göğsünün ortasına bir mızrak saplanana kadar, bir süre yürüdü... Bu sırada, saldırı başarıyla sürüyordu; surlar teslim olmaya başlamıştı.

Aniden bir alarm tüm hayvanları altüst etti. Sağrılarını ve sırtlarını birbirlerine dayayarak, biri diğerinin üzerinde, Kossinites sınırını çeviren ağaçlı yola doğru boyunlarını uzattılar; mevzidekiler de aynı yöne baktı ve olağanüstü bir gösteri izlediler.

Öğle sonrası göğüne hâkim, korkutucu, siyah ağaçlığın üzerinde, şehre bakan devasa bir aslan başı

belirdi. Bu, benzerleri zaman zaman Rhodope ormanlarını yakıp yıkan, gittikçe daha az rastlanan, Tufan öncesinden kalma yaratıklardan biriydi. Şimdiye kadar hiç böyle canavarsı bir şey görülmemişti. Bu aslan başı, alacakaranlığın rengini almış yapraklara yelesinin kördüğüm olmuş tüyleri dolandığı için, en ulu ağaçları bile gölgeliyordu. Sivri köpek dişinin parladığı açıkça görülüyor, ışıktan dolayı kıstığı gözleri seçiliyor, rüzgârın hafif esintisinde vahşikokusu duyuluyordu. Yaprakların hışırtısı arasında hareketsiz duruyor, güneşin pas renginde neredeyse altın gibi parlayan dev

yelesiyle, Pe/asgoların kendi barbar Tanrılarının heykellerini yonttukları dağlarla yaşıt kaya kütlelerinden biri gibi ufukta yükseliyordu. Birden, okyanus gibi, ağır ağır ilerlemeye başladı. Göğsüyle yardığı yaprakların hışırtısı duyuluyor, cüssesinin yarattığı rüzgâr bir kükremeye dönüşerek şehri titretiyordu.

Benzersiz güçleri ve sayılarının çokluğuna karşın, isyankâr atlar böyle bir şeyi göze alamazdı. Tek bir hareketle, esaslı bir kum ve köpük kasırgası kaldırarak, hepsini kumsala, Makedonya yönüne savurdu, dalgalar arasında.yitip gidenler de az değildi. Kalede panik hüküm sürüyordu. Böylesi bir düşmana nasıl karşı konabilirdi? Nasıl bir tunç tasma bulmalıydı ki çenelerinizaptetsin? Pençelerine hangi duvar dayanırdı? ...

Neredeyse geçmiş felaketi yeğ tutmaya başlıyorlardı (sonuçta uygar hayvanlara karşı verilen bir savaştı o). Canavar, ağaçlı yoldan dışarı çıktığında ok fırlatacak halleri bile yoktu.

Ama hançeresinden kopan şey bir kükreme değil, insanların yaptığı savaşlarda duyulan bir çığlıktı — bu dövüşlere has savaşçıl bir a/a/eye kaleden gelen muzaffer hoyohei ve hoyotoholar karşılık verdi.

Mucizevi bir zafer!

Kedicil başının altından bir cin suretinin uhrevi ışığı yayılıyordu; kibir yüklü bal rengi teninin yanı sıra, mermeri andıran göğsü, meşeden kolları ve benzersiz kasları da ortadaydı.

Ve bir çığlık, tek bir özgürlük, minnet, gurur çığlığı, tüm öğle sonrasını kapladı.

“Herkül, bu gelen Herkül.”

Açıklanamayan Bir Olay

Bundan on bir yıl önceydi. Kurulmakta olan kolonilerin o korkunç hücrelerinden kesinlikle sakınmamı salık veren öğütlerin hepsi aklımda,

Cordo-ba ve Santa Fe eyaletlerini ayıran tarım bölgesinden geçiyordum. Rezeneli bir sürü et yemeği ve tatlıların karşı konulmaz cevizleriyle altüst olmuş midemin adamakıllı toparlanması gerekiyordu. Bu son yolculuğum, en uğursuz kehanetlerin izinde yol alır gibiydi. Hiç kimse, gideceğim yerleşimde bana konaklayacak bir yer gösteremiyordu. Bununla birlikte, tam işler sarpa sararken, bana bariz bir sempati duyan sulh hâkimi yardımıma koştu.

“O bölgede dul ve yalnız yaşayan bir Ingiliz bey tanıyorum,” dedi. ‘‘Koloninin en iyi evi onundur ve değeri küçümsenmeyecek bir sürü arazisi vardır. Görevimin beni ona sunmak durumunda bıraktığı bazı hizmetler, size orayı önermem için iyi bir gerekçe olacaktır; eğer her şey yolunda giderse, size mükemmel bir konaklama sağlar. Her şey yolunda giderse diyorum, sevgili dostum, zira bütün iyi nitelikleri yanında aysar bir yaradılışı vardır ve bazen olağanüstü sakınımlı davranabilir. Hiç kimse, kaldı ki oldukça az sayıda insandan söz ediyorum, konuklarını misafir ettiği yatak odasının ötesine geçemedi. Tüm bunlar, durumunuzun hiç de elverişli olmadığını gösteriyor, size sadece bu kadarını sağlayabilirim. Başarı tümüyle rastlantılara bağlı. Tüm bunlara karşın, eğer bir tavsiye mektubu isterseniz...” Kabul ettim ve hemen yola koyuldum, saatler sonra o yazgısal noktaya vardım.

Burasının hiçbir cezbedici tarafı yoktu. Renkli kiremitten çatısı, kömür tozundan gıcırdayan peronu, sağ tarafta ışıkları, sol tarafta ise kuyusuyla istasyon. Karşı taraftaki çift rayda, hasatı taşıyan yarım düzine vagon vardı. Tek katlı binanın ilerisinde buğday çuvalları yolu kapatmıştı. Toprak setin bitiminde ottan bir mendil gibi sarımsı rengiyle bozkır; yanıbaşlarında yığılı ekinlerle uzaklarda, dağınık halde duran sıvasız küçük evler, hareket halindeki trenin ufukta tüten dumanı ve huzur dolu enginliğin manzaranın kırsal rengiyle uyum içindeki sessizliği.

Bütün bunlar, kurulmakta olan diğer yerleşimler gibi, kaba bir biçimde simetrikti. Sonbahar çayırlarının görünümünde ölçülü çizgiler göze çarpıyordu. Bazı koloniciler, mektuplarına bakmak için posta binasına geliyorlardı. Birine malum evi sordum, duraksamadan tarif etti. Ev sahibim hakkında söylediklerine bakılırsa, hatırı sayılır bir adam olduğu görülüyordu.

Oturduğu yer, istasyondan uzak değildi. Batıya doğru bir ' kilometre kadar içeride, öğleden sonra leylak rengini alan tozlu yolun en ucunda, çevredeki evler arasında fark edilen egzotik havasıyla, parapetleri ve kornişiyle, önündeki bahçesiyle, şeftali ağacı dallarının seçildiği bir duvarla çevrili iç avlusuylaevi gördüm. Hoş ve ferah bir bütünlüğü vardı; ama her yer ıssız görünüyordu. Öğle sonrası sessizliğinde, kurak bozkırın üzerinde yükselen gelişmiş bir *chalet* görünümündeki bu küçük evin, eskisinin yerine kurulmuş yeni bir mezarlığı andıran hüzün yüklü bir sevimliliği vardı. Parmaklıklara vardığımda, bahçede, kokusu harman makinelerinin hararetli soluğunu şefkatle yumuşatan gülleri fark ettim. Elimi uzatsam değebileceğim bitkilerin arasında otlar özgürce büyüyordu; sapını tümüyle sarmaşık bürümüş paslı bir kürek duvara dayalı duruyordu. Parmaklığın kapısını ittim, bahçeyi geçtim ve korkusuz, kendimden emin bir ifadeyle iç kapıyı çalmaya gittim. Dakikalar geçti. Rüzgâr, yalnızlığı dayanılmaz kılarcasına bir yarıkta ıslık çalmaya koyuldu. ikinci bir vuruştan sonraayak sesleri duydum; az sonra kapı, iyice kurumuş ahşabın gıcırtısıyla açıldı. Evin sahibi kapıda belirdi ve beni selamladı.

Mektubumu takdim ettim. O mektubu okurken, ben de onu rahatlıkla inceleyebiliyordum. Kalkık ve kel bir kafa; papaz gibi tıraş edilmiş bir yüz;

dolgun dudaklar, dik bir burun. Bir parça mistik biri olmalıydı. Kaşının altındaki çıkıntılı kemikler, çenesinin amansız horgörüsünüiçgüdüsel eğilimlerin sarsılmaz ifadesiyle dengeliyordu. Mesleki uğraşları açısından betimlenecek olursa, bu adam bir asker ya da bir misyoner olabilirdi. Bu izlenimi bütünlemek için ellerine de bakmak istedim ama ellerini sadece arkadan görüyordum. Mektubumu okuyunca, beni, yemek saatine kadar olan zamanı orada geçirmeye davet etti, eşyalarımı yerleştirmeme yardım etti. Yemek masası, tuhaf bir şeyler döndüğünü fark ettiğim ilk yerdi. Yemek yerken, kusursuz nezaketine karşın, bir şeyin karşımdaki kişiyi rahatsız ettiğini fark ettim. Odanın bir açısına sabitlenmiş bakışı açıkça endişe yüklüydü; fakat gölgesi tam olarak o noktaya düştüğü için, kaçamak bakışlarımla hiçbir şey keşfedemedim. Ayrıca bu, tümüyle olağan bir dalgınlık da olabilirdi.

Bununla birlikte, sohbet oldukça neşeli bir havada sürüyordu. Bir zamanlar komşu köyleri kırıp geçiren koleradan söz ediyorduk. Ev sahibim bir

homeopati uzmanıydı ve benim de aynı konuyla ilgilenmemden aldığıdoyumu saklamıyordu. Yine de, benim kullandığım bir tümce, konuşmanın seyrini ters yüz etti. Azaltılmış dozların etkisi, başlatmaktan kendimi alamadığım bir tartışma doğurdu.

“Rutter’in sarkacı üzerinde uygulanan etki, herhangi bir özün niceliğine değil, yakınlığına bağlıdır,” dedim sözlerimi bitirirken. “Homeopatik bir yuvar, kendisinden beş yüz ya da bin kez daha büyük bir dozun oluşturacağı salınımlara eşit ölçüde salınımlara neden olur.”

O an, yaptığım gözlemin ilgisini çektiğini fark ettim. Ev sahibim şimdi bana bakıyordu.

“Yine de, Reichenbach bu deneyi olumlamadı,” diye yanıt verdi. ‘‘Sanıyorum Reichenbach’ı okudunuz.”

“Evet, okudum; eleştirileri üzerine kafa yordum, deneyler yaptım ve Rutter’i onaylayan donanımım, bana, hatanın ingiliz değil de Alman bilginden kaynaklandığını gösterdi. Bu tür bir hatanın nedeniyse çok basit, ünlü kâşif, parafin ve katran ruhunu nasıl olup da dikkate almadı hâlâ anlamış değilim.”

Sonunda ev sahibimin gülümsemesi, birbirimizi anladığımızı gösteriyordu.

“Siz Rutter’in ilkel sarkacını mı yoksa Doktor Leger’in geliştirilmiş sarkacını mı kullandınız?” “ikincisini,” diye cevapladım.

■ “Güzel. Öyleyse, araştırmalarınıza göre, Reichen-bach ’ın hatasının sebebi ne olabilir?”

“Şöyle ki, çalıştığı duyular, incelediği bedenin hacmine bağlı olarak düzeneği etkiliyordu. Eğer 1,198 gramlık magnezyum tarafından harekete geçirilen salınımın dört yönlü bir genleşmeye ulaştığını varsayarsak, neden ve sonuç arasındaki bildik bağıntı, salınımın nicelikle aynı oranda arttığı düşüncesini zorunlu kılıyordu; örneğin on gram. Baronun duyuları, bilimsel uslamlamalardan nasibini almadığı için, genel anlamda kişileş-mişti; ve bu tür deneyimler yaşayan insanlar, gerçek sanılan düşüncelerin, hele bir de mantıklı bir açıklaması varsa, kişiyi nasıl derinden etkilediğini iyi bilirler.

Işte yanılgılarının nedeni bu. Sarkaç, niceliğe değil, sadece üzerinde çalışılan bedenin doğasına itaat eder; fakat duyu, gittikçe çoğalan niceliğin etkili olduğuna, etkiyi artırdığına inanırsa, her inanç bir tür iradi güce dönüşür. Kişinin, nicelikteki değişimleri ayırt etmeksizin iş gördüğü bir sarkaç, Rutter'i doğruluyor. Yiten şey, sanrının kendisi."

"Ah, asıl bu söyledikleriniz bir sanrı," dedi belirgin bir hoşnutsuzlukla.

"Ben her şeyi sanrıyla açıklayan, sıklıkla da onu öznellikle karıştıranlardan biri değilim. Sanrı, benim için ruhsal bir durumdan çok bir güçtür, ve böyle düşünüldüğünde, olguların büyük bir kısmı bu yolla açıklanabilir. Sanırım bu adil bir öğreti."

"Ne yazık ki yanlış. Bakın, benMedyum Home'u Londra'da 1872'lerde tanıdım. Sonrasında, sıkı sıkıya maddeci bir bakışla Crookes'un deneylerini büyük bir ilgiyle izledim; fakat 74'teki olguların sonucu olan kanıtlar beni zorda bıraktı. Sanrı, bütün bunları açıklamaya yetmiyor. Görünümler özerktir, bana inanın ..."

Anılarına dalmışken, çıkarımlarımı bu kişi üzerinde sınamanın bir fırsatını bulup araya gir-dim:"Konudan biraz uzaklaşmama izin verirseniz, size bir soru sormak istiyorum. Eğer yersiz bir soruysa, asla yanıtlamak zorunda değilsiniz. Siz askerlik yaptınız mı?"

"Kısa bir süre; Hindistan Ordusu'nda asteğmenliğe kadar yükseldim."
‘‘Hindistan sizin için ilginç bir araştırma alanı olmuş olmalı."

"Hayır; savaş benim gitmek istediğim Tibet yolunu kapatmıştı. Cawnpore'dan öteye gidemedim. Kısa süre sonra, sağlık sorunları nedeniyle Ingiltere'ye döndüm; 1879'da Ingiltere'den Şili'ye geçtim; ve son olarak da 1888'de buraya geldim." "Hindistan'da mı hastalandınız?" Eski bir asker hüznüyle gözlerini yeniden odanın bir köşesine dikerek, "Evet," diye yanıtladı.

"Kolera mıydı?" diye üsteledim.

Sol elini başına dayadı, bana anlamsızca baktı. Başparmağı, ensesindeki seyrek saçlar arasında kıpırdanmaya başladı. Bu hareketlerin, bana yapacağı

ifşaatın girişi olduğunu anladım ve bekledim. Dışarıda, karanlıkta bir cırcır böceği ötüyordu.

“Daha da kötü bir şey oldu,” diye başladı ev sahibim. ‘"Bu bir gizem. Yakındakırkıma basacağım ve şu ana kadar bunu hiç kimse öğrenemedi. Niçin söyleyeyim ki? Zaten anlayamaz ve beni deli sanırlardı. Hüzünlü değilim, umutsuzum. Karım sekiz yıl önce beni yiyip bitiren kötülükten haberdar olamadan öldü ve Tanrı’ya şükür ki çocuğumuz yok. ilk defa beni anlayabilecek biriyle, sizinle karşılaşıyorum.”

Teşekkür edercesine eğildim.

“Bilim harika bir şey, kilisesiz ve akademisiz özgür bilim! Ve üstelik siz daha başlangıcındasınız. Reichenbach’ın iğrenç sıvıları bir başlangıçtan başka bir şey değil. Tanık olacağınız durum, katlanabildiğiniz ölçüde açınlayıcı olacak.”

Anlatıcı heyecanlanmıştı. Kısmen ağdalı Kastilya-ca’sına İngilizce tümceler karışıyordu. Kesik tümceleri buyurgan bir vurgu kazanıyor, yabancı ak-sanında ritmik ve tuhaf bir bütünlük seziliyordu. “1853 yılının Şubat ayında tüm neşemi ■ kaybettim,” diye devam etti. “Hayatları casusluk ve mucize kabilinden işler arasında gidip gelen Yogilerden, o benzersiz dilencilerden söz edildiğini duymuş olmalısınız. Belki yinelemeye gerek yok ama, gezginler sayesinde yiğitlikleri her yerde bilinir oldu. Fakat güçlerinin temelinde yatan şeyi biliyor musunuz?”

“Sanırım, istedikleri her zaman, uyurgezer bir bilinç haline geçip duyularından arınmış ulaklara dönüşmeleri...”

“Kesinlikle. Doğrusu ben, Yogileri, hiçbir göz yanılmasına olanak tanımayacak bir halde iş görürken izledim. Hatta o sahnelerin fotoğraflarını çektim ve fotoğraf klişesi de hepsini o halleriyle görüntüledi. Bu koşullarda sanrıdan söz edilemez, kimyasal maddelerin sanrı görecek hali yok ya... Sonrasında benzer güçler geliştirmeyi istedim. Her zaman gözüpek davrandım; devamında ise bunların sonuçlarına katlanamaz bir halde buldum kendimi. Ama işe koyulmuştum bir kere.” “Hangi yöntemle?”

Bana cevap vermeden devam etti:

“Sonuçlar şaşırtıcıydı. Kısa sürede uyuyakalı-yordum. iki yılın sonunda bilinç düzeyinde bir aktarım gerçekleşiyordu. Fakat bu denemeler beni endişenin doruğuna ulaştırdı. Kendimi dehşet uyandıracak denli savunmasız ve bir zehir gibi hayatıma karışan uygunsuz bir şeyin hükmünde hissediyordum. Aynı zamanda merak beni yiyip bitiriyordu. iki arada bir derede kalmıştım ve artık kendime engel olamıyordum. iradebin bitimsiz . savaşımı sayesinde bu görüntüleri diğerlerinden sakınmayı başarıyordum. Dahası, yavaş yavaş içimde uyanan güç beni daha da çılgına çeviriyordu... Gittikçe uzayan bir teslimiyet, çözülmeye neden oluyordu. Kişiliğimi kendimin dışına çıkmış hissediyordum; diyebilirim ki, bedenim, *olmadığım her §eyin* olumlamasına dönüşmüştü. izlenimler endişe yüklü bir berraklık üreterek canlanırken bir gece ikizimi görmeye karar verdim. Esrik bir düş sırasında *içimden çıkıp hâlâ ben olmayı sürdüren §eyi* görmek. ‘‘Peki görebildiniz mi?”

“Bir akşam üstüydü, hatta neredeyse geceydi. Artık alışageldiğim bir kolaylıkla çözülme gerçekleşti. Bilincim yerine geldiği zaman, odanın bir köşesinde, karşımdabir görüntü vardı. Ve bu görüntü, gözlerini ayırmaksızın bana bakan bir maymun, korkunç birhayvandı. O zamandan beri gözlerini benden ayırmıyor. Onu sürekli olarak görüyorum. Ben onun tutsağıyım. Nereye istiyorsa oraya gidiyor, *onunla* ya da *kendimle* birlikte hareket ediyorum. Daima orada. Sürekli bana bakıyor, ama asla yaklaşamıyorum, asla hareket etmiyor, asla hareket etmiyorum...”

Son tümcede sözü geçen zamirlere dikkat ettim. Derin bir acı beni ele geçirdi. Bu adam, gerçekte, korkunç bir takıntıya teslim olmuştu. Kendinden emin görünmeye çalışarak, “Sakin

olun, eski halinize dönmek olanaksız değil,” dedim ona.

“Ah, hayır,” diye acıyla cevap verdi. “Artık çok geç" Düşünün ki, ben birlik mefhumunu yitirdim. iki artı iki dört eder, ezberden bili yorum ama artık bunu böyle hissetmiyorum. En basit aritmetik problemi bile benim için anlamını yitirdi, niceliğe olan inancımı yitirdim. Ve üstelik daha da tuhaf şeyler yüzünden acı çekiyorum. Örneğin, bir elimi diğer elimle tuttuğumda, birinin diğerinden farklı olduğunu hissediyorum; sanki bir başkasına aitmiş gibi. Bazen her şeyi çift görüyorum çünkü her bir gözüm diğerinden bağımsız hareket ediyor...’ ’

Bu, hiç kuşkusuz, her türlü tasavvurun ötesinde bir delilik vakasıydı.

“Peki ya şu maymun? ...’ ’ diye sordum konuyu kapatmak için.

“Kendi gölgem gibi siyah ve bir insan gibi melankolik. Bu betimleme şaşmaz çünkü onu şu anda bile görüyorum. Orta boylu, yüzü ise tüm maymun yüzleri gibi. Ama yine de bana benzediğini hissediyorum. Bunu söylerken tümüyle kendim-deyim. Bu hayvan bana benziyor!”

Doğrusu adam soğukkanlıydı; yine demaymunsu bir yüz fikri, geniş alınlı çehresi, dik kafatası ve düz burnuyla öylesine amansız bir karşıtlık oluşturuyordu ki bu durum bana inandırıcı gelmiyor, dahası şu saçma sanrıdan kaynaklanıyor gibiydi. Adam, içinde bulunduğumdurumu tam anlamıyla kavradı; kesinlikle kararlı bir tavır takınarak ayağa kalktı.

“Olanları görmeniz için bu odayı baştan sona yürüyeceğim. Rica ediyorum gölgemi inceleyin.” Lambanın ışığını yükseltti, masayı yemek odasının bir ucuna dek itekledi ve dolaşmaya başladı. Derken, şaşkınlıkların en büyüğü beni ele geçirdi. Bu adamın gölgesi hareket etmiyordu! Belden yukarısı odanın köşesine ve belden aşağısı açık renkli yer döşemesine yansımış bir halde, sahibinin yakınlığı ya da uzaklığına göre bir uzayıp bir kısalan bir zara benziyordu. Etrafa vuran her ışık yansıması içinde o olduğundan herhangi bir yer değişikliğini ayırt edemiyordum.

Bu sınırsız deliliğin kurbanı olmaya başladığımı görerek korkuya kapıldım, bu etkiden kendimi kurtarmaya ve mutlak bir deney aracılığıyla ev sahibimin yaptığına benzer bir şey yapmaya karar verdim. Ona, gölgesinin profili üzerinden bir kalemle geçerek siluetini çıkarmama izin verip veremeyeceğini sordum.

izni kopardım ve bir kâğıdı dört parça ıslatılmış ekmek içiyle duvara mümkün olan en mükemmel şekilde yapıştırıncaya dek uğraştım. Kâğıdı öyle yapıştırdım ki yüzünün gölgesi kâğıt yaprağının tam ortasına denk geldi. Böylece, profilin belliliği aracılığıyla yüz ile gölgesi (gölge ayan beyan ortadaydı, ama sanrının pençesindeki adam tümüyle tersini iddia ediyordu) arasında yer alan söz konusu gölgenin varlığını bulgulamak istiyordum; niyetim, gölgenin durağanlığını kesin bir hareket noktasından itibaren kanıtlamaktı. Parmaklarımı gölgenin lekesi üzerine kondururken

ellerimin biraz olsun titremediğini söylersem yalan söylemiş olurum, onun dışında, anlatıcımın profilini mükemmel bir şekilde çiziyordum; ama açıklıkla söylemeliyim ki, taslağı çizerken de nabzım deli gibi atıyordu. Elimi kaldırmadan çizgiyi çektim. Hardtmuth mavisi bir kurşunkalemle çizdim ve kâğıt yaprağını duvardan sökmedim. Sonuçta, incelikli bir gözlem tarafından yanlış-lanmadıkça, taslağını gölgenin profiline ve bu profil de sanrılanan yüze tıpatıp uyuyordu.

Ev sahibim bu deneyibüyükbir ilgiyle izliyordu. Masaya yaklaştığımda, ellerinin ölçülü bir heyecanla titrediğini gördüm. Kalbim sanki talihsiz bir sonuçtan haberdarmış gibi çarpıyordu. “Bakmayın,” dedim.

“Bakacağım!” diye buyurgan bir vurguyla cevap verdi, ve tüm çabalarıma karşın kâğıdı ışığa tuttu. ikimiz de korkunç bir biçimde sapsarı kesildik. Orada, gözlerimizin önünde, kalem çukur bir alırı, yassı bir hayvan burnu çizmişti. Bir maymun! Lanet olası şey!

Ne ki, benim çizim yapmayı bilmediğim apaçık ortada.

Raffaello tarafından dekore edilen ünlü belediye salonunu ziyaret için gitmiş olduğum Forli’de onu tanıdım.

Francesca

Kendi tarzında ustalaşmış bir italyan öğrenciydi. Konuşma, beni bir sonraki istasyon olan R^^m’ye götürmesi için ona verdiğim tren tarifesi hakkında bir konuya gelip dayandı: Genç bir gezgine has programımda, doğal olarak, Francesca’nın doğduğu topraklara yapılacak bir ziyaret de yer alıyordu.

Son derece ince bir nezaket ve aynı zamanda övülmeye değer bir açıksözlülükle bana fakir olduğunu açıkladı ve bana -asla elden çıkarmayı düşünmediği— bir belgeyi, şu bildik olayın gerçek hikâyesini aktarmaya

niyetlendiği bir XIII. yüzyıl parşömenini satmayı teklif etti. Ne yoksulluk-ne de merak onu bu el yazmasından ayırabilmişti:

Ama bana karşı ‘‘kardeşlik” ödevleri olduğuna inanıyordu ve üstelik ona sempatik geliyordum. O eski zaman kahramanına karşı duyduğum ve onun da büyük bir hararetle paylaştığı sıcaklık, uzlaşmamızda önemli yer tutuyordu.

Tarihi araştırmalara pek fazla ilgim olmadığı için antik parşömeni çok büyük bir coşku duymaksızın satın aldım; ama ona sahip olur olmaz öyle bir değiştim ki güzergâhımda F orli ve Rimini arasındaki ortalama kırk kilometrelik yolu kat etmek içrn. öngörülen birkaç saat koskoca bir hafta olup çıktı. Demek istediğim, Forli’de yedi gün kaldım. Beklenmedik dostumun yardımı olmasa belgenin okunması hayli zor olurdu; ama dostum, neredeyse bir aile geleneği gibi, metni ezbere biliyordu. Aslında belge çok uzun zamanlardan bu yana ailesine aitti.

Onun titiz incelemeleri karşısında, parşömenin gerçekliğine dair bende oluşan ne kadar şüphe varsa hepsi yok oldu. En çok zamanımı alan şey de buydu.

Belge Latinceydi, XIII. yüzyıla özgü güzel ve gösterişli gotik harfleriyle yazılmıştı ve oldukça yıpranmış olmasına karşın, satırların birbirine bağlandığı yerlerdeki her bir harfin tümüyle seçiliyor olması ve satırlar arasındaki boşlukların genişliği sayesinde oldukça okunaklıydı. Dokuz düğümüyle kesinlikle çok karmaşıktı ve Noter Balzarino de Cervis’e ait bir *“signun tabellionis”*[4] ile resmileştirilmişti. Tarihi 12 Haziran 1292 idi.

Eğer harfleri çözmek o kadar kolay olmasaydı, geleneksel bir cevap anahtarı gibi yazıların eski sahibi bulunamayacağından, bir paleografın işbirliğini kaçınılmaz kılan sayısız kısaltma ve klasik işaretler yüzünden metnin okunması çıkmaza giriyordu; fakat, diğer yandan, aynı kısaltma ve işaretler metnin orijinalliğinin kanıtı oldukları için paha biçilmezdiler.

Kısaltma ve işaretlerin arasında açıklayıcı bilgiler de vardı. Üstünden sağdan sola doğru inen diyagonal bir çizgi geçen o harfi, XIII. yüzyılın son yıllarının garip işareti cum’u simgeliyordu. Bu harfin yüzyıl başında, öncesinde ve sonrasında başka formları da vardı. Cebirdeki üs rakamı (2^b)

gibi başına b getirilmiş *2* rakamı *duabus'u* simgeliyor ve XIII. yüzyıla kadar Avrupa'da Arapça işaretlerin pek de yaygınlaşmadığı varsayılırsa, *duabus*, varlığıyla bir veri daha ekliyordu. Geçişimi anıştıran çizgisiz A harfi ile temsil edilen 7, ilk hecesi kısaltılmış ve başına bir 9 getirilmiş (cor[9]) kelimesi ve üstüne a konmuş f harfi, üstüne 1 konmuş t harfiyle ftbz olarak kısaltılan *Fratribus* kelimesi, dikkate almadığım değişik işaretlerin dı-şındaydılar. Bununla birlikte, onları kesen çizgi dışında bizim yanımızdaki PP elyazmalarıyla benzerlik gösteren kadın kahramanın karakteristik F ve R başharflerini unutmak istemem.

Ayrıca metnin kenar boşluklarında haşiye şeklinde iki kalkan bulunuyordu: Biri XIII. yüzyılın tipik özelliklerinden olan geniş bir badem, diğeri ise ikizkenar dörtgen biçiminde, yani bazı *Viscon*-tilerin az bulunan örnekleri hesaba katılmazsa, armaya işlenmiş soylu kadın figürü. Ama Visconti-ler Lombardiyalıydı ve belgenin ait olduğu dönemde Milano Hükümranlığı'nı daha yeni fethediyorlardı. Üstelik sözü edilen bu armalar evlilik birli-temsilen yapışık biçimde duruyordu. Ne yazık ki, ortada armaya özgü renklerin ve figürlerin şekilsiz parçaları dışında bir şey kalmamıştı. Okuyucu için bir güçlük yaratmaksızın belgenin tercüme edilmesi olanaksızdı çünkü, kavramların yavanlığını saymazsak, tumturaklı Latincesi her şeyden önce ilgiyi dağıtıyordu. Bu yüzden, metni kendi isteğimce çevireceğim. Özgün metni ise kılı kırk yaranların emrine amade olsun diye uygulama saatlerinde görülebilmesi için bizim Ulusal Kütüphane'ye emanet ettim.

Görüleceği üzere, metin, zinanın yarattığı yıkım konusunda fikir birliği yapan Dante, Boccacio ve sahte Boccacio'yu yanlışlayan şu ifadelerle başlar: "Paolo ve Francesca arasında *yüce bir dostluk* dışında asla bir ilişki olmadı. Hâlâ elleri günahtan uzaktır ve dudaklarının itiraf edilmemiş bir tutkunun tatlı ıstırabında ürpermek ve sararıp solmak dışında bir günahı yoktur."

Yazar, bu sırrı kocanın bizzat kendisinden aldığını söylediği gibi, kocanın arkadaşının da bunu doğruladığını söyler.

Ravennalı *Polentalar* ile Riminili Malatestalar arasındaki barışın bir belgesi olarak Giovanni Malatesta ile evlendirildiğinde Francesca on altı yaşındaydı (tanıdık bir hikâye).

Kambur ve çirkin kocası, genç kızın karşısına şahsen çıkma cesaretini gösteremeyerek, ölümcül bir düşkırıklığını ve reddedilmeyi önlemek için kendi rızasıyla erkek kardeşi Paolo'yu onunla evlenmesi için yolladı.

Düğün alayı atları üstünde avluya girdiğinde Francesca antik'sarayın camından bakıyordu. Paolo'nun maiyetindeki bir kadın, yanlışlıkla ya da Giovanni tarafından kendisine rüşvet verildiğinden, sanki kızın gerçek sahibi olacakmış gibi Paolo'ya Francesca'yı işaret etti.

Bu hatadan bir trajedi doğdu.

Paolo yakışıklı bir gençti; cesur bir şövalye olduğu kadar da iyi eğitimliydi; alçakgönüllülüğe varan bir nezakete ve neşesiyle şen bir mizaca sahipti; tüm bu özellikleriyle, uğursuz kurnazlığı acımasızlığa dönüşmüş ve fiziksel bahtsızlığı işbi-lir kamburlardan miras korkunç bir kötümserliğe varan erkek kardeşinin tam tersiydi.

Genç kız böylece kandırılarak evlendirildi ve evlenen çiftlere ait bir saraya yollandı. Gerçek koca yatak odasına karanlıkta girerekgenç kızın kendisini görmesine fırsat vermeden ilk geceyi onunla geçirdi.

Böylece evliliğin gereğini yerine getiriyor, karısının gururunu ve koca olarak haklarını korumanın en iyi yolunun bu olduğuna inanıyordu; yanılmıyordu elbette; fakat bu davranışı, açıkça, tutkularını tatmin etmek için yaptığı soğukkanlı planı gibi bu tutkularının vahşiliğini de gösteriyordu. Kolayca anlaşılacağı üzere, evli genç kız için uyanınca farkına vardığı gerçek korkunçtu, bakire inancının saflığını böylesine kötüye kullanan zorbaya karşı içinde horgörü ve nefret büyürken,

Paolo'ya karşı hissetmeye başladığı sempati de çoğalarak aşka- dönüştü.

Kısa nişanlılık döneminde duyduğu kaygı ile sahte sözlüsünün varlığından aldığı tatminkâr haz arasındaki tüm o zalim farklılık; şövalyenin yiğitliğini benzer şekilde yücelten dinsel şatafat ve dünyevi görkem altındaki törenden duyulan haklı gurur; kollarında uyandığı ve kocası sıfatıyla ona ilk baktığı andan itibaren kıskançlık yüklü bir sövgüyle yazgısının zalimliğini artıran o canavar. Bir tarafta mutlu bir karşılaşma, gençlik hazzı ve şefkate adanmış bir güzeUiğin hatıraları; diğer tarafta ise yalnızca tatsız bir görevin

zorbalığı, onursuz bir aldatmaca ve bir korkağın çirkinliği. Hiçbir şey soluduğu korkudan daha azametli değildi; ödevine tasmayla bağlı bu korku, iki çoban köpeği gibi onurunu koruyordu. Böylece Francesca, bu yasal gönencin bozgununda cehennemin yasak tadını aramaya başlıyordu. isyanın, boyun eğerek karlar altında kalmasına izin vermediği kısa yaşamının kasvetli ilkbaharında, Paolo hatırladığı tek güneş ışığıydı, narin bir fidan gibi. Önceleri Paolo, genç kızdan bir tehlikeden uzaklaşır gibi uzaklaşmış, ancak ihtiyatlılığı güvensizliğini yenmişti; ta ki saklayamadığı bir horgörü-nün getirdiği iğrenme yerini melankolik bir arkadaşlığa bırakana dek.

Saraydaki ihtişamı gördükten sonra, Francesca, onu yalnızlığa iten yabaniliğinden sadece Paolo ile birlikteyken hoşnuttu; fakat gece buluşmama konusunda vardıkları sözsüz bir uzlaşı yüzünden sadece günışığında birbirlerini görüyorlardı.

Görünüşte hiçbir şeyin farkında olmayan Giovanni, gizli taktikler geliştirmekle meşguldü—Tanrı bizi korusun!— ve zamanının yarısını büyüyle geçiriyordu; fakat kamburlar da sapkınlar kadar kıskanç olur; Gio'Vanni de iki gencin birbirini sevdiğini bildiği için, her ikisinin de acı çektiğini görmekten zevk alıyordu. ikisini de avcunda oynattığından, her ne kadar sonucu önceden belli olsa da, bu tehlikeli oyun ona aynı anda hemyaralayıcı hem de tatlı bir heyecan veriyordu.

Onun korkunç öpücüğü, cehennemi bir ustalıkla kışkırtarak, arada bir, bu saygınlık ve aşk işkencesiyle kesişiyordu; şarap gibi zaman ve karanlıkla beslenen bu sapkınlık on yıl sürdü.

Onlar birbirinden uzak durdukça, Giovanni bu iffet işkencesiyle intikam aldığını hissediyordu; tersi bir durumda, şairin bu benzersiz acıyı daha iyi ifade etmek için kuraldışı bir nitem kullanarak, tıpkı V. Şarkıyı söylerken XXXII. bölümde sözü edilen cehennem döngüsü sıfatıyla adlandırdığı Kabil’in ölümünde olduğu gibi kesin bir ölüm olurdu bu.

Aşk, üstün kahramanlıklar ve ödevlerle sonunda yarattı eserini. Genç kadın ve kayınbirader arasındaki ilişkinin içtenliği, sık sık görüşmeleriyle iyice artan bir mahremiyet doğurdu.

Paolo, her şeye karşın, kızın o karanlık saraydaki inzivasını daha dayanılabilir kılacak şeyler tasarlıyordu; Paolo'nun kusursuz nezaketi, ağırbaşlı sevecenliği gibi, genç kadının doğduğu şehre özgü Bizanslı inceliklerin duyarlılığıyla derinleşen yüreğindeki tortuları çözüyordu.

Yaşadığı zorlu deneyime karşın pahalı ipekli kumaşlara, mücevher ve fildişine duyduğu zevki yi-tirmemişti; onun tatlı yumuşaklığında, *hellenistik Monemvasia^nın* alçak hıyanetini ölümsüzleştirerek Andronikos ve çağdaşlarının çöküşüne teselli olacak efsanevi *malvasia* özünün hiç de azımsanmayacak şekilde yaşadığına inanılırdı. Yanıbaşın-daki Adriyatik boyunca rüzgâr taşırdı Bizans'ın büyülerini; o ata kanında suya karışırdı Bizans'ın aşk iksiri; ve Bizans 'ın görkemi, daha o zamandan lüks ve sanatta çağdaş, doğruca aşka yüceltiyordu onu, en acımasız olduğu an en fazla arzulanan aşka. Paolo bilmeceler yaratmak konusunda becerikliydi. Dönemin zevk anlayışı, edebiyatı yüksek bir düzeye ulaştırmıştı. Hatta bilmeceleri gizli yazışmalarında ve özlü sözlerinde bile kullanıyordu. Francesca'ya yazdıklarındaki tek hata ise sadece iki şeyi, onun güzelliğini ve aşkı dile getirmesinden ileri geliyordu.

Niyetini anlamsızca gizleyen ilk yazı denemeleri oldukça çekingendi. Parşömen, düz ya da tersten okunduğunda *kelem-melek* gibi birbirine bağlı, anlamlı bir sözcükle çözümlenen oyunlardan birini hatırlatıyordu.

"Aşk haçı" diye adlandırılan ve bir öncekiyle aynı olan oyun şöyle gösterilebilir:

ECATEA

NEMEA

AMORE

FURIE

IMENE

Soldan sağa ya da yukarıdan aşağıya okunabilen ve içlerinde aşkın fısıltısının en belirgin olduğu çizgisel sözcüklerden oluşan bir diğeri:

MİME

AMOR

IERI

Ya da aynı tarzda yazılmış V şeklinde bir bilmecesi olan bu sonuncusu:

ANIME

AMARO

CUORE

Biz trajediye dönelim.

Francesca, aşkın yaz gibi bunaltıcı ve yakıcı ikinci ilkbaharına, yirmi altı yaşına girmişti. On yıllık ıstırabı bir saatlik mutluluğa muhtaçtı; gençliği sadece hüzün demekti ve şaşkın yetişkinliğe elveda arkadaş der gibi adaletsizce karartılmış hayatında bir kez olsun kurtarıcı bir sevgi öpücüğünün tadını bilemeden ölme korkusu onu sarmıştı.

O sonbahar, azizlerin hayatını anlatan, korkunç yerler ve kana bulanmış yiğitliklerden söz eden uzun okumalardan sonra birbirlerine dahadaya-kınlaşmışlardı. Fakat bir gün, talihsiz bir gün, on yıldır tattığı cehennemi zevkin kanlı bir sonu kaçınılmaz kıldığı kalpsiz adam, Francesca ve Paolo'nun kederlerine bir de Novellino'nun sefih aşk maceralarını ekledi.

içinizden kaç kişi, orada, bir dolabın içindeki yüz adet öyküyü tesadüfen buldu ve okudu? Lanza-rote del Lago'nun öyküsü kafanızı allak bullak ettiğinden beri herhalde pek azınız. ilahi pembe aydınlığın, ayın ışığını sanki buzdan çiçekler gibi serpiştirdiği alacakaranlık sırasında, sarayın günbatısına bakan yatak odasının bal-konundaydı. Bulundukları ikinci kattan, ayışığı altında sanki dağılmış bir boya gibi yoğunlaşan manzara tümüyle görülebiliyordu. Sık perdeler gökyüzündeki ufacık bir boşluktan yararlanmaları için onları iyice birbirlerine yanaşmaya zorluyordu. Yatakta yan yanayken kitap dizlerini birleştiriyor, yüzlerini yaklaştırıyor ve saçlarında biriken elektrik kışkırtıcı duyguların yarattığı baş dönmesini

körüklüyordu. Taburenin üstündeki ayakları neredeyse birbirine değiyordu. içinden Zara'nın lezzetli likörünü tattıkları Bizans tarzı içki şişelerinin durduğu devasa şöminenin üzerinden, Dalmaçya vişnelerinin çiçeksi aroması odanın karanlığına yayılıyordu.

Artık kitap okumuyorlardı ve elleri kitabın üzerinde doıuup kalacak kadar uzun saatler boyu öylece durdular, derken tüm vücutları kaskatı kesildi. Sadece içlerinde, ağır ve sessiz vuruşlarla çarpan kalpleri, karanlık bir suçun kesifliği içinde yaşamaya devam ediyordu. Ve öyle uzun saatler geçti ki ay onları ışığıyla sarmaladı.

“Kitap Galeoto idi,” der şair. “^h, Tanrım, hayır, bir yıldızdı.”

O anda birbirlerine baktılar, gözlerindeki şey gönenç değil acıydı. Sonsuzluğun içine sığdığı öpücükten çok daha farklı bir şey. Genç kızın ruhu, yağmuru öğleden sonra esintisine dönüştüren beyaz bir bulut gibi, ağlamaktan bitip tükenmiş gözlerinde beleriyordu. Ve o gözler, ah, tutkunun iki kırlangıcı gibi o siyah gözler, sessizliklerinin yiğitliğinde ne şefkat dolu bir bağış saklıyordu. Ah sizler, sadece iyi günde sevenler, bu âşıkların işkencesini kıskanın, çanların ağladığı alacakaranlıkta aşktan çile çekerek zevk alanlar, denizcilerin, gaiplerin, duygu yüklü yolcuların acılarına yayılan aşk dolu öğleden sonraların şiirleri... tıpkı AraFın VIII. Şarkısı'ndaki gibi:

Era gia l'ora ehe volge'l disio

a' naviganti, e'ntenerisce il core

lo di c'han detto a' dolci amici addio;

e ehe lo novo peregrin d'amore

punge, se ode squilla di lontano

ehe paia 'l giorno pianger ehe si more ...[6]

Ölesiye solgundular, ay ışığı hâlâ . yıkıcı bir ebediyet inancıyla solgunluklarını artırıyordu; ve yaşayan damlalar halinde akıttıkları gözyaşı

ellerine döküldüğü zaman —içlerinde yaşayan bir tek

6) Gemiyle denize açılanların,

sevgili dostlarından ayrıldıkları günü anımsayıp yüreklerinin ezildiği saatlerdi; yurdundan ilk kez ayrılanların, uzaklardan gelen, ölen güne ağlar gibi bir çan sesi duyunca yüreklerinin burkulduğu saatlerdi...

(Dante Aliglıieri, *İlahi Komedya*, çev.: Rekin Teksoy; Oğlak Yayınları, İstanbul, 1999.)

o kalmıştı— anladılar ki ne sözcükler, ne öpücükler ne de teslimiyet, birlikte ağlamak kadar esaslı dile getiriyor aşkı.

Ay, ödevler ve hayatın ötesinde, kendi yaratısına dalmıştı, saflık ve kefaret. ..

Yatak odasının arkasında, görülmesiyle kaybolması bir olan bir gölge belirdi, beyaz ve siyah kaldırım taşlarına vurdu karaltısı, daireye geçişi sağlayan kapıcıktan sıvıştı ve kuleye doğru kaçtı. Sarayın cücesiydi bu.

Malatesta kuledeydi ve astrolojiyle ilgili bir şeyler yapıyordu, fakat her şeyi bir kenara bırakarak sarayın özel yatak odasının bulunduğu kata kadar iç merdivenden indi. Kuleye en uzak yer burası olduğundan zamanında varması için koşması gerekti.

Hâlâ heyecanlıydı, ama kurumuş gözleri ayın tüm uyuşturucu zehiriyle birlikte tutsak edici yıldızlar gibi parlıyordu. Yüzlerini altüst eden solgunlukta yazgısallığın buz gibi katılığı vardı; ve ölüm gibi mutlak bir saflık, onları yaşamın çok ötesinde tecrit etmişti.

Bedensel bir günah işlemediler, hatta birbirlerine ne dokundular ne de konuştular; fakat Giovanni, onların gözlerindeki zinayı öylesine başdöndü-rücü bir açıklıkla okudu, onu öylesine bir isyan ve suç birlikteliği olarak

gördü ki her ikisinin de kalplerini bir an bile duraksamadan ayırdı. Bana kalırsa, parşömendi ona bu hakkı veren.

Yabanlığına iyice gömülmüş Emilio'nun, kendisinden yirmi yaş büyük olmasına karşın, tıpkı kendisi gibi müzmin bekâr teyzesi Bayan Olivia'dan başka dostu yoktu. Emilio elli yaşındaydı ve bu da Bayan Olivia'nın yetmişlerinde olduğunu gösteriyordu. Her ikisi de zengin ve biraz çekingen olan bu ikilinin birbirlerine benzedikleri tek durum bu değildi. Onlar, aynı zamanda, aristokrat zevkleri, iyi edebiyat ve seyahat kitaplarına olan tutkuları, biraz bencilce olmakla birlikte dünyayı küçümseyici fikirleri ve konuşmalarının parlak anlamsızlığında, nedeni iyi bilinmese de, karşılıklı olarak gizledikleri melankolileri ile de birbirlerine benziyorlardı. Salı ve Perşembe ^nle-ri Bayan Olivia'nın evinde satranç günleriydi ve Emilio on yıldan beri ne tam olarak katıldığı ne de tamamen dışında kaldığı bu aile toplantılarına düzenli olarak katılıyordu. Zaten Pazar günleri yeğenin teyzesiyle yemek yemesi olağandışı bir şey değildi; bu ve bundan önceki nedenlerden dolayı, aralarında ne ondaki gösterişli saygının ne de teyzesindeki yarı huysuz şefkatin eksik olduğu, hafif alaycı bir hüzne bürünmüş tatlı bir dostluk gelişmişti. Her ikisi de akrabalık rollerini zorlanmadan, kararında ve kendilerine yakışan şekilde yerine getiriyordu. ikisinin de ilgisini çeken her konuya değinmelerine karşın, iyi eğitimli insanlar olarak, hüzünlerinin sırrını saklıyorlardı. Öte yandan, tüm bekârların biraz hüzünlü oldukları herkesçe bilinir; Emilio Bayan Olivia'nın melankolisine ve Olivia da onun yabanlığına kuşkulu bir merakla kafa yorarken içlerinden geçirdikleri de buydu. Ruhların evliliği, çoklukla, ruhsal eşlerin her birinde bulunan acının sırrı ve -hep söylenir ya- hüznün erdemi mahremiyetin gizli büyüsünü yok etmedikçe tamamlanmış sayılmaz. Bayan Olivia ve yeğeni de buna benzer bir durumdaydı. Gerçek nedenini gözardı ettikleri ama iyi bildikleri o hüznü ortaya çıkarmış olsalardı, artık söyleyecek hiçbir şeylerinin olmadığını şaşırarak fark etmiş

olacaklardı. Bununla birlikte, yetişkinlerin tipik özelliği olan acının bencilliği yüzünden o hüznü içlerinde saklıyorlardı; çünkü bu onlara, yalnız geçen günlerinin sonunda oluşan bıkkınlığın çetin tehdidi karşısında değerli ve sağlam bir dinginlik sağlıyordu. Aşksız ilişkilerin zalim tehlikesi olan bir parça gizem, güvene set çeker. Böylece, her ne kadar iki ihtiyardan söz edilse de, Bayan Olivia- her zaman teyzeydi ve Emilio da sonsuza dek yeğen olarak kalacaktı. Kırk yıl önce -diye anımsadı Bayan Olivia- o mahzun, yaşına göre erken gelişmiş delikanlının sessiz melankolilere bağlı dizginlenemez yeteneği birçok defa onu korkutmuştu; şimdi de o zamanki gibi utangaç olan bu küçük adam onun dostuydu. Diz çöküp esirgenmeyi dileyen çocukların çaresiz gülümseyişi yoktu onda; ama öylesine üzgün gözlerle bakıyordu, alnı öylesine geniş ve açıktı ki Olivia onu seviyor ve ona değer veriyordu. Ondan yirmi yaş büyük olduğunun ayırdında bile değildi; onu bir dost gibi görmüştü, ne zaman ki eğitimini tamamlayıp olgun bir mühendis olarak Almanya'dandöndü,karşısında onu ziyarete gelen çok saygılı, çok nazik ama teyzelik sorumluluğundan bir çırpıda vazgeçilemeyecek bir yeğen bulan Olivia, aradaki yaş farkını kavramaya başladı. Daha sonra ilişkileri, farklı bir yoldan da olsa, yakınlaşmıştı. Zengin, bekâr bir kadının mağrur özgürlüğü içinde, yabanlığı ona ilginç gelen bu gence sevgiyle kucak açmıştı; ve üç yıl sonra öksüz kalan bu genç adam, tüm zorluklarına ve yerine getirmek zorunda olduğu tüm yükümlülüklere karşın, eksikliğini hissettiği bir yuvanın sıcaklığını, çok hayat dolu olmasa da, yaşlı kadının evinde bulmuştu.

Jülyet Nine

Gayet açık olsa da, birbirlerine açıkça itiraf etmedikleri bir anlaşma yüzünden, her geçen yıl boş zaman uğraşlarını değiştiriyorlardı. Sohbetlerden sonra müzik; müzikten sonra satranç. Düşünceleri ve zevkleri bir tür uyum içindeydi. Emilio, kırk yaşlarındayken, bir akşamküçük özel salonda kapalı duran piyanonun yanında satranç tahtasını buldu. Bir devrin sona erişini belirtircesine, görünüşte kapalı olan enstrümana alışılagelmiş reveransını yaptı ve iki saat boyunca, sanki hayatında başka hiçbir şey yokmuş gibi, oyun oynadı. Bayan Olivia'ya bile nasıl olup da satrancı sevdiğinden haberdar olduğunu sormadı. Doğrusu, böyle bir soru karşısında kadın şaşkınlıktan kalakalırdı. Aralarındaki yaş farkı bu iki insan için önemini yitirmişti. Her ikisinin de bu konuda içi rahattı ve bu onlar için

yeterliydi. Aralarındaki cinsiyet ayrımı, bir nezaket ölçüsü olmaktan öte bir şey değildi. Bayan Olivia dinç görünümünü hâlâ koruyordu, daha doğrusu bakirelik ve ihitiyarlıkla sarıp sarmalanmıştı. Üstelik hâlâ çok güzel gü-1ümsüyordu; hatta işi iyice ileri götürüp gözlüğünü kullanmayı bile reddediyordu. Sözleri akıcı, vücudu inceydi. Hayat onu dolu dolu yaşanan yılların getirdiği yükle ezmemişti, tam tersine, ona ilişmemişti hayat, bu da onu saydam ve yüzeysel biri yapmıştı. Gerçekten de yaşlı biri olduğu söylenemezdi; beyaz saçları hemen hemen hiç dikkat çekmiyordu.

Emilio'ya gelince, evet, o yaşlıydı; ama bir dedeye de benzemiyordu. Yaşlıların yıllar geçtikçe tatmin edici şekilde artan o gösterişli durgunluğundan yoksundu. Ama hâlâ flört edebilecek yaşlı bir centilmendi. Beyaz saçları, beyaz sakalı, daha çok erkeksi bir ağırbaşlılık yüklü biraz sert mizacı, kusursuz takım elbiseleri ve eldivenleri, onda bir kusursuzluk ideal yaratıyordu. Bir çocuğun elinden tutarak yürüse, onu genç bir dul sanabilirler;

yirmi beş yaşlarında bir kızı tavlamaya niyet etse, hassas uzgörüsüne övgüler düzerlerdi.

O ve teyzesi mükemmel işlenmiş iki mermer gibiydiler. Ruh olarak, geçkin masumiyetlerini ince bir kibirle gizleyen iki saf insandılar. Yaşlı kadının kırılganlığı, çocuksu kayıtsızlığını örtüyordu; yeğenin soğukluğunda ise yeniyetme birinin güvensizliği saklıydı.

Üstelik edebi bir dille konuşuyorlar, aşkın o en basit şeyleri önemli kılan inceliklerini tatmamış olan aydın ve karmaşık insanlara has cümleler kuruyorlardı. Aynı zamanda romantiklerdi de. Tam olarak üçay önce, Emilio, teyzesine Prag'dan, ünlü kuş yetiştiricisi Gotlieb Waneck'in dükkânından oldukça yüksek bir bedelle satın aldığı, Viyana'dan getirtilen ve Guido Findeis imzalı özgün kafesinde bir bülbül armağan etti. iki gece önce kuş öttü ve Bayan Olivia, Salı akşamı, satranç taşlarını karelerine yerleştiren yeğenine bu haberi vererek onu şaşkına çevirdi. Her zaman olduğu gibi kibar Emilio, kuş için l'Eure'deki M. Duquese'nin karışımı olan özel biryem getiriyordu; doğrusu, iş kuş yetiştirmeye gelince, Fransız metodlarını tercih ediyordu.

Bir yıldır boş konuşmalardan yorgun düşmüş ikili için o bülbül dört elle sarıldıkları bir konu oldu. Ve bülbülden ... Shakespeare'e!

"Verona'da," diyordu Bayan 01iv!a, "yalnızca tarla kuşunu tercih ediyordum; öyle ki, sonunda kendimi Romeo'nun nöbetçisi gibi hissettim. Orada ona daha tanıdık bir isim vererek La Cappellata diyorlar ve bu kuşu çok önemsiyorlar.

"Ama bu bülbül bir Veronalı değil," diye ekledi Emilio, ‘‘o klasik bir Filomela ya da Alman bülbülü, diğerleri hazır dizeleri tekrarlarken şarkılarını durmaksızın çeşitlendirerek beste yapan tek kuş o. Beethoven'in memleketlisi."

Ne kadar zaman konuştular? ... Onlara patikadan bakmakta olan ilkbahar ayı, şimdi onları cadde tarafından görüyordu. Ve Emilio, geçmişte kazanılmış bir ödülün kurumuş çiçekleri gibi hüzünlü ve tatlı bir şey anlatıyordu. On iki yaşlarında hâlâ bir çocukken tifonun onu nasılyatağadüşürdü-ğünü acaba teyzesi hatırlıyor muydu? Ona hastabakıcılık yapmıştı. Ne kadar daiyi bakmıştı ona! ... Gözlerinin altındaki torbalara, uykusuzluktan darmadağınık, güzel kokulu, bal rengi, dalgalı saçlarına bakıyordu hep. Harika bir kadına dönüşeceğinin ayırdına tam olarak varamamışsa da, diğerlerinin, büyüklerin söylediklerinden onun güzel olduğunu biliyordu. Ama onu, aynı zamanda bir prenses, bir kız kardeş gibi seviyordu. Kadının aheıüldi yürüyüşü, inceliği, onun karşısınday-ken Emilio'yu çekinceli bir saygıyla dolduruyordu. Ona eşlik etmektengurur duyuyordu; bu yüzden, gayet ciddi bir tavırla daima yanında yürürdü. Ateşli buhranları sırasında, ürkütücü ve acı kıvranışlar içindeyken, onu çirkinleşmiş bulmayan tek kişiydi. iyileşmeye başladığında, bir öğleden sonra -kadın siyah ve beyaz kareli bir elbise giyiyordu— hastalığın birden erkekleştirdiği küçük çocuk, teyzesinin aşkıyla tüm kalbini bir korkunun karanlık endişesinin kapladığını hissetti. iki sessiz yıl boyunca kadına karşı duydukları, dinsel bir bağlılıktı; kısa pantolonu ve öğrenci beresiyle gezdiği o iki yıl, aşk denen saçmalık. .. Sonraları kolej, yolculuklar, eve dönüş — daima tüm ruhunu elinde tutan o garip tutku! Sonunda yabani biri olup çıktı. .. Nasıl olmasındı ki? Kendi hayatını çoraklaştırdı, yaşının ateşiyle şiddetlenen bu aşkın kokusunu, uyuklayan bir kadın terzinin şöminesinde

öylece yanan bir parça tütsü gibi boş yere tüketti ... Ama bütün bunları niçin anlatıyordu?...

Küçük salonun sessizliği endişe dolu bir hal aldı. Hareketsiz oyun taşlarının sonuçsuz problemleri ölümsüzleştirdiği satranç tahtasıyla birbirinden ayrılan teyze ve yeğen, elleri yanaklarında, uyur gibi görünüyorlardı. Orada, adamın ruhunda, korkutucu biçimde durağan bir karanlıkta, iri buz dağları yıkılıyordu. Bayan Olivia da düşüncelere dalmıştı. Evet, adamın söylediği gibi olmuştu. Kadın, yirmi dokuz yaşının verdiği trajik annelik buhranını yaşıyordu. O küçük erkek çocuğu onun için önemliydi; fakat.kadın daha baştan bu ilginin olanaksız, saçma bir aşk, belki de sadece bir heves olduğunu keşfetti. Bir gece, zavallı çocuk sayıklıyordu; doktorlar ciddi bir ifadeyle kötü şeyler olabileceğini söylüyorlardı. O ise, artık saklamaya gerek duymadan, evde ağlıyordu. işte o zaman, kadının teyze duyarlılığı, teklifsiz şefkatinin engel tanımaması, göstermelik nezaketini paramparça etti. Deliler gibi, ne yaptığını bilmeden yandaki odaya koştu ve orada hıçkırıklar içinde her şeyi sayıp döktü, hastanın yüzünü çılgınca öpücüklere boğdu. Bu bir kıvılcımdı ve bir daha asla öyle gözükara davranmadı. Tanrım, bütün bunların üstünden kırk yıl geçti! Emilio'nun ona ruhunu adaması gibi, onun da bekâretini Emilio'ya adayıp onu gizli gizli severek geçirdiği kırk yıL Bu karşılıklı fedakârlıktan nasıl da incelikli bir mağruriyet doğuyordu! Onu tanımadan ölmemiş olmak ne büyük mutluluktu!

- Yavaş yavaş, kesif bir sayıklama ihtiyar kadının b

1

Bir-iki metre boyunda, sarı çiçekli, uyuşturucu etkisi olan egzotik bir bitki. (ç.n.)

2

Ortaçağ'da Hıristiyanların inzivaya çekilerek kendini Tanrı'ya adadığı bir tarikat. (ç.n.)

3

Meryem Ana’nın, Isa’nın ölümünden dolayı çektiği acıyı anmak için her yıl kutlanan gün. (ç.n.)

4

Latince noter tasdiki. (ç.n.)

Yavaş yavaş, kesif bir sayıklama ihtiyar kadının bilincini ele geçirdi. Yıllar, ak düşmüş saçlar, uzlaşmaların etkileri ortadan kaybolmaya başladı. Artık aşkın tek bir gerçekliğinde yeniden canlanan iki ruh dışında bir şey yoktu, dün ve yarın. Henüz tamamlanmamış ihtiyarlığın tatlı tülü altındaki saf kız çocuğu anlaşılmaz mırıltılara boğuldu. ‘‘Emilio ... bende...”

Emilio, yarı kapalı göz kapaklarını titreten, neredeyse belirsiz bir ürperti hissetti. Orada, ta içindeki derin karanlıkta, buz dağları yıkılmaya devam ediyordu. Sessizlik içinde bir saat daha geçti. Eınilio ... Ohvia ... diye fısıldıyordu gecenin tekinsiz uğultuları. Ay, sonsuz yıldızların kayıtsızlığı içinde o minik trajedi parçasını aydınlatıyordu. Onların hemen yanında, piyanonun üstünde, eski bir Shakespeare, ölümsüz eserinin göksel dizelerini kısa kısa yineliyordu. Çok uzaklarda, gecenin parlak beyazlığında, erişilmez bir sürü Verona şekilleniyordu. Ve çaresiz bir şekilde yitip giden aşklarının hatırasında iki yaşlı ruhu saran acı dolu görüntüyü tamamlarcasına, bülbül birden ötmeye başladı.

Emilio, hayata dönmüş bir hayalet gibi, sandalyesinden sertçe kalktı. Ayakta tanımlanamaz bir korkuyla titrerken, o ve Bayan Olivia birbirlerine baktılar. Çok geç olmalıydı ve bir süre daha bir arada kalmaları doğru olmayabilirdi. ilk defa böyle tuhaf bir hisse kapılıyorlardı. Saçma olduğunu bildikleri için dikkate almıyorlardı, ama ruhlarındaki saklı cennet onları ele geçiriyordu. Bu tip görümleri yaratan Ay, bu sefer büyüyü bozuyordu. Işınlarından birini yaşlı kadının başına doğrulttu, adamın dudaklarında bir gülümseme belirdi; ve sonra, ölüm. Beyaz! Evet, aynı onunkiler gibi, üzerinden onca zaman geçmesine karşın ıtır kokulu gönencini hâlâ hatırladığı bu saçlar beyazdı! Suç, Shakespeare’deydi. Ona kim inanır? Bir aşkın yüz yirmi yıl sürebileceği fikrini kim ciddiye alır?

Bülbül ötüyordu... Yokoluşun. billur gözyaşlarını, dulluğun şiirli ağıtlarını şakıyordu kuşkusuz. Bu billurun tuz buz oluşu iki . yaşlı yüreği ağır ağır yaralıyordu. Ayakta, yüz yüze, birbirlerine ne bir şey söyleyebiliyorlar ne de onları eline geçiren bu büyüden nasıl kurtulacaklarını biliyorlardı.

Ve sonunda cesaretini toplayıp bu saçma trajediyi kahramanca göğüsleyebileyen kişi kadının ken-disiydi (çünkü, her şey bir tarafa, Ay’ın

kendi üzerinde bıraktığı etkiden habersizdi). Emilio geri çekilmeye yeltendi.

“Orada kal, hayatımızdan alıp götürdükleri kırk yıl yeter,” dedi kadın.

Bu çoğul ithama büyük olasılıkla yazgı da dahildi. Emilio, bıyık altından, bir ceseti andıran sefil bir ifadeyle gülümsedi. Dilinden uz sözler döküldü ve yazgının tüm cilvelerini kabullenen melankolik bir acı alayla Shakespeare’den bir şeyler geveledi:

“Hayır, benim zavallı teyzem, gece çiyi dokunur yaşlılara. Bülbül öttü bile; o bülbül ki, geceyarısının tarla kuşudur.”

içindekiler